

International Scientific Conference

International Conference on
Innovative Development of
Education 2022/7

ISSN: 2181-3515

25 August, 2022 YEAR

ERUS.UZ

PKP | INDEX

Uzbekistan, Tashkent

“EDUCATIONAL RESEARCH IN UNIVERSAL SCIENCES”

“INTERNATIONAL CONFERENCE ON INNOVATIVE
DEVELOPMENT OF EDUCATION 2022/7”

erus.uz

Languages of publication: o‘zbek, english, русский, қазақ,

TASHKENT, UZBEKISTAN

2022/ AUGUST 25

**TURKISTON GENERAL-GUBERNATORLIGINING
MUSTAMLAKA SIYOSIY-MA’MURIY BOSHQARUV
TIZIMNING O’RNATILISHI**

Jobborov Zokirjon Abdug‘appor o‘g‘li

Namangan davlat universiteti Tarix yo‘nalishi talabasi

E-mail: Jabborovzokirjon66@gmail.com

ANNOTATSIYA

Bugungi kunda Vatanimiz tarixiga yangidan va xolisona nazar tashlash, ayniqsa, XIX asr ikkinchi yarmi - XX asr boshlaridagi mustamlakachilik davri tarixi xususan, Samarqand viloyati tarixini o‘rganish nafaqat ilmiy jihatdan, shu bilan birga ijtimoiysiyosiy va ma'naviy jihatdan dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Kalit so‘zlar: General-gubernator, Zarafshon okrugi, Nizom, Harbiy, Boshqarma, Boshqarma

Hozirgi paytda mamlakatimizning uzoq tarixiy taraqqiyoti jarayonida ajdodlarimiz tomonidan yaratilgan boy moddiy va madaniy merosni chuqur o‘rganish, ularni asrab-avaylab kelajak avlodlarga yetkazish, yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash, ularni milliy istiqlol g‘oyalari atrofida mustahkam jiplashtirishga alohida e’tibor berilmoqda. Ushbu keng qamrovli vazifalarni izchil amalga oshirishda barcha ijtimoiy-gumanitar fanlar qatori tarix fani ham yetakchi o‘rinlardan birini egallaydi. Istiqlol sharofati bilan O‘zbekiston tarixini izchil hamda xaqqoniy tarzda o‘rganish yuzasidan ko‘plab sa’y-harakatlar, turli darajadagi ilmiy izlanishlar va tadqiqotlar amalga oshirilmoqda.

Bugungi kunda Vatanimiz tarixiga yangidan va xolisona nazar tashlash, ayniqsa, XIX asr ikkinchi yarmi - XX asr boshlaridagi mustamlakachilik davri tarixi xususan, Samarqand viloyati tarixini o‘rganish nafaqat ilmiy jihatdan, shu bilan birga ijtimoiysiyosiy va ma'naviy jihatdan dolzarb ahamiyat kasb etadi. Bu haqida

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyev alohida to‘xtalib, “Samarqand tuprog‘ida voyaga yetgan Mahmudxo‘ja Behbudiy, Abduqodiy Shukuriy, Hoji Muin, Saidahmad Siddiqiy, Abdulhamid Majidiy singari o‘nlab ma‘rifat fidoyilarining qoldirgan merosini bugungi kunda ham ma‘naviyatimizni yuksaltirishda, yoshlarimizni milliy va umuminsoniy qadriyatlar ruhida tarbiyalashda muhim manba bo‘lib xizmat qilmoqda”¹ deya haqli ta‘kidlab o‘tgan. Bundan tashqari, Samarqandda - Imom Buxoriy ilmiy markazida hadisshunoslik maktabini tashkil etsak, o‘ylaymanki, juda foydali bo‘ladi² deb Samarqand diyoriga alohida e‘tibor bergan.

Shundan kelib chiqib bugungi kunda O‘zbekiston tarixi, shu jumladan, Samarqand viloyati tarixini, uning Turkiston general-gubernatorligida tutgan o‘rnini bir yoqlama qarashlar hamda o‘tmishni soxtalashtirishdan voz kechgan holda, zamonaviy yondashuvlar asosida har tomonlama xolis va haqqoniy yoritish mavzuning dolzarbligini belgilaydi. 1868-yil 23-iyunda Buxoro amiri Turkiston general gubernatori fon Kaufman bilan sulh tuzib, Rossiyaning vassaliga aylandi. Bu sulhga ko‘ra, Buxoro amiri mustaqilligini yo‘qotibgina qolmay, Samarqand, Kattaqo‘rgon va Zarafshon daryosining yuqori qismidagi yerlardan ham ajraldi. Rossiya imperiyasi tomonidan bosib olingan xududlarda ma'muriy-hududiy birlik, ya'ni markazi Samarqand bo‘lgan Zarafshon okrugi tuzildi, uning boshlig‘i etib Aleksandr Konstantinovich Abramov tayinlandi. 1867-yildagi "Turkiston general-gubernatorligi viloyatlarni boshqarish haqidagi vaqtli Nizom loyihasi" deb atalgan qonunlar majmuasiga ko‘ra ko‘chmanchi aholigaikki bosqichli (volost va ovullar), o‘troq aholiga esa bir bosqichli (oqsoqolliklar) boshqaruv tizimi joriy qilindi. Turkiston general-gubernatorligi tomonidan 1868-yilda tashkil etilgan Zarafshon okrugida stlab Samarqand va Kattaqo‘rgon bo‘limlaridan iborat bo‘ldi. 1871-yildaularga yangi ma'muriy-hududiy birlik-tog‘li tumanlar qo‘shildi. U Zarafshon daryosining yuqorisidajoylashgan mayda beklklardantuzildi. Turkiston general-gubernatorligini

¹ Мирзиёев Ш. Самарқанд – Ер юзининг сайқали // Буюк келажакимизни мард ва олижаноб халқимиз билан кураимиз. –Тошкент.; Ўзбекистон, 2017. –Б. 178.

² Мирзиёев Ш. Миллий таракқиёт йўлимизни қатъият билан давом эттириб, янги босқичга кўтарамиз. –Т.; Ўзбекистон, 2017. –Б. 491.

boshqarish bo'yichadasturiy hujjatlarning ishlab chiqarilishida “harbiy vaziyfa” omili xal qiluvchi ahamiyat kasb etdi. Ana shu omil Turkiston general-gubernatorining 1868yil 19-iyunda tasdiqlangan "Zarafshon okrugini boshqarishning vaqtinchalik qoidalari"da ham o'z aksini topdi. Hujjatning asosiy majmuyi K.P.Kaufmanning bevosita rahbarligida ishlab chiqildi, unda ma'muriy tizim "harbiy-xalq boshqaruvi" debataldi. 1886-yilgi “Turkiston o'lkasini boshqarish nizomi”ga muvofiq, Turkiston o'lkasining ma'muriy-hududiy bo'linishi o'zgartirildi. Bunda mavjud birliklarni unifikatsiyalash prinsipiga izchil rioya qilina boshlandi. Zarafshon okrugi Samarqand viloyatiga aylantirildi³. Uning tarkibiga Sirdaryo viloyatining Xo'jand va Jizzax uyezdleri o'tkazildi va keyinchalik Samarqand viloyati Jizzax, Kattaqo'rgon, Samarqand va Xo'jand uyezdlaridan tashkilot⁴. Shunday qilib, 1886-yilgi Nizomdan so'ng o'lka idorasi markaziy, viloyat, tuman (uyezd), jabha (uchastka), qishloqva shahar boshqaruvi shaklida tashkil topdi.

Samarqand shahri viloyat boshqaruvi qarorgohi hisoblangan. Siyosiy boshqaruvda olib borilgan o'zgarishlar mahalliy boshqaruvdagi tashkilot vakadrlarning shakllanishiga olib keldi. Jumladan, dastlab Zarafshon okrugida Samarqandva Kattaqurgon bo'limlari tashkil etilgan edi. Shu munosabat bilan chor

ma'muriyati tomonidan okrug boshqaruv tizimida yangi lavozimlar tashkil etildi.

Xususan, Turkiston general-gubernatorining 1869-yil 24- oktyabrdagi tasdig'i bilan Zarafshon okrugi boshqaravi asosan quyidagi lavozimlardan iborat bo'ldi:

-Zarafshon okrugi boshlig'i,

-Zarafshon okrugi devonxonasi boshlig'i,

-Devonxonaish yurituvchisi; Bo'limlari

bo'yicha:

-Samarqand Bo'limi

-Kattaqo'rgon bo'limi boshlig'i,

-Bo'limyordamchilari (biri ruslardan. yanabiri mahalliy aholi vakilidan)

tarjimonlar va boshqa lavozimlar shular jumlasigakirdi.

³ История Самарканда. –Т.: Фан, Т. 1.–С. 304.

⁴ Абдурахимова Н.А., Эргашев Ф.Р. Туркистонда чор мустамлака тизими. –Т.: Академия, 2002.

“Zarafshon okrugini boshqarishning muvaqqat qoidalari”ga ko‘ra, okrug boshlig‘I izmidaharbiy, ma‘muriy, politsiya va sudlov hokimiyati bo‘lgan. Shu bilan bir qatorda, Zarafshon okrugi ma‘muriyatigadiplomatik vazifalar ham berilgandi. Ya‘ni, Zarafshon okrugi boshlig‘ining vakolatiga qo‘shni Buxoro amirligining beklıkları bilan “chegaramunosabatlarini olib borish” hamkirdi.

Okrugni rus armiyasi generallaridan shaxsan podshoning o‘zi tayinlaydigan kishilar boshqargan. Zarafshon okrugi markazi hisoblangan Samarqand shahrida ham shahar boshqaruvi tarkibi quyidagi bo‘limlardan iborat bo‘lgan:

Okrugda umumxalq ishlari bo‘yicha mudir va shahararxitektori.

Okrugda sug‘orish ishlari bo‘yichamudir.

Okrugdagi aksiz soliqlari bo‘yichamudir.

Shaharhokimi.

Aytish joiz, harbiylashtirilgan byurokratiya okrugdagi (keyinchalik viloyatdagi) boshqaruv tizimining barchaasosiy nuqtalarini egallagan edi. Faqat volost va qishloqdarajasidagi boshqaruvni tashkil etish go‘yo mahalliy jamiyat ixtiyoriga berilgandi. 1886-yilgi “Turkiston o‘lkasini boshqarish haqidagi Nizom”dan so‘ng Zarafshon okrugi Samarqand viloyati deb o‘zgartirildi va viloyat, tuman, (uyezd), jabha (uchastka), qishloq va shahar boshqaruvi shaklida tashkil topdi. Viloyat boshqaruvi: harbiy gubernator va viloyat boshqarmasidan iborat bo‘ldi⁵. Samarqand viloyat boshqarmasi 3 bo‘limdan iborat bo‘lgan:

-Farmoyishberadiganbo‘lim;

-Xo‘jalik bo‘limi;

-Ssuda bo‘limi;

Samarqand viloyat boshqarmasi harbiy gubernatorgabo‘ysungan. Viloyatni rus armiyasi generallaridan shaxsan podshoning o‘zi tayinlaydigan harbiy gubernatorlar boshqargan. Ular harbiy va fuqaro hokimiyatini o‘z qo‘lidatutgan. Harbiy sohada viloyatdagi qo‘shinlar (diviziya yoki korpus) qo‘mondoni, fuqaro ishlarida esa gubernator huquqiga ega bo‘lgan barchama‘muriy, politsiya va sud hokimiyati ham

⁵ Бродовский М. Заметки о земледелии в Самаркандском районе // Туркестанский сборник. –СПб., 1873.–С.

ularning izmida bo‘lgan. Ya'ni, harbiy gubernatorlarga mohiyatan diktatorlik vakolatlari berilgan edi. Bular: volost boshqaruvchilarini lavozimga tasdiqlash yoki saylovlar bekor qilingan taqdirda, ulami o‘z ixtiyoriga ko‘ra tayinlash, xalq sudyalarini va sudyalikka nomzodlarni tasdiqlash hamda ular tasdiqlanmagan taqdirda, yangi saylovlarni tayinlash, o‘z ixtiyoriga ko‘ra, uyezd ma'muriyati a'zolarini tayinlash va ishdan olish (uyezdboshligi bundan mustasno bo‘lib, ular to‘grisida faqat general-gubernator nomiga taqdimnomayozilardi); uyezd boshliqlari tubaholivakillariga belgilangan jarimani to‘lash yuzasidan kelgan shikoyatlarni ko‘rib chiqqan.

Samarqand viloyatini 1886-yildan 1917-yilga qadar 8 tagubernator boshqargan bo‘lib, o‘rta hisobda ularning har biriga 3-4 yil muddatdan to‘g‘ri kelgan. Tarixiy ma'lumotlarbu gubernatorlar - A. Yafimovich, N. Rostovtsev, M. Federov, V. Medinskiy, A. Gasket, A. Galkin, N. Likoshin kabilarning faoliyatigaoid keng ma'lumotlar beradi. Ularning barchasi ma'lumotli, zodagon dvoryanlar bo‘lgan. Viloyat harbiy gubernatorlarining maoshi 15ming rublgacha bo‘lib, bu markaziy Rossiyadagi gubernatorlamikidan 2 barobar ko‘p edi. Samarqand viloyat boshqarmasi quyidagi shtatlardan iborat bo‘ldi:

- 1) Viloyat boshqarmasi raisi (shuningdek, harbiy gubernatoryordamchisi);
- 2) Maslahatchilar (Bo‘limboshliqlari);
- 3) Ish yurituvchilar;
- 4) Ish yurituvchilaming yordamchilari;
- 5) buxgalter;
- 6) Tarjimon.

Viloyat boshqarmasi raisi shuningdek, harbiy gubernator yordamchisi hisoblangan. U harbiy gubernator tobi qochgan, yo‘q bo‘lganyoki bo‘shatilgan hollarda uning xizmat vazifasini bajargan. Gubernator yordamchisi general gubernator taqdimnomasi orqali ishga tayinlangan. Samarqand viloyat

boshqarmasi vazifasiga quyidagilar kirgan:

- viloyatnima'muriybo‘lishvatashkiletish;
- hukumatqonunvafarmoyishlarini e’lon qilish;

-amaldorlami ishga tayinlash, ishdan chetlatish vamexnat ta'tili berish, mukofotlarga taqdim etish, nafaqa va maosh belgilash, mansabdor shahslami sudga topshirish:

-chet elliklami fiiqarolikka qabul qilish;

-aholio'rtasidayernitaqsimlash;

-viloyatda obrok Bo'limlariniboshqarish;

-viloyatda yarmarka va bozorlami ta'sisetish;

-viloyatning statistik ma'lumotlarini to'plash mahalliy aholidan soliq va to'lovlarni olish;

-fuqarolik va jinoyat ishlarini suddako'rilishgatayyorlash

-maxfiyhujjatlarinituzish;

-viloyatdagi barcha savdo va pudratlami yurgizish, shartoomalar tuzish.

Bular gubernator devonxonasi, gubernya vrachlik mahkamasi, davlat mulki palatasi, okrug sudlari va hokazo. Shuningdek viloyat tibbiy nazorati viloyat vrachiga yuklangan, u gubernya vrachligi nazoratchisi huquqlaridan foydalangan va bevosita harbiy gubernatorga bo'ysungan. Viloyat boshqarmasi qoshida irrigatsiya ishlarini boshqaruvchi amaldor bo'lib, asosiys ug'orish kanallari, sug'orish ariqlariga qo'shimcha bo'lgan va ulardan ajralib chiquvchi sug'oruvchi kanallar, suvo'tkazgichlarini nazorat qilish, yangi irrigatsiya inshootlari, mavjud inshootlami yaxshi tutish, ta'mirlash va qayta qurishda texnik ko'rsatmalar bergan.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, XIX asrning ikkinchi yarmida Rossiya imperiyasining Turkiston o'lkasidagi harbiy yurishlari natijasida, Buxoro amirligining Xo'jand, O'ratepa, Samarqand, Kattaqo'rg'on kabi siyosiy jihatdan muhim strategik o'ringa hududlari ajratib olinib, bu hududda dastlab Zarafshon okrugi keyinchalik esa, Samarqand viloyatitashkil etildi. Shundan boshlab, Rossiya

imperiyasi ma'muriyati tomonidan o'zining manfaatlaridan kelib chiqib mustamlakachilik siyosati amalga oshirdi. Bu davrda Rossiya imperiyasi sanoat korxonalarini uchun zarar bo'lgan paxta maxsuloti yetkazib berish birinchi darajaga ko'tarilib, qishloq xo'jaligida dehqonchilik qilinadigan sug'oriladigan deyarli barcha

yerlarga paxta yetishtirish kuchaytirildi. Shu bilan birga viloyatda mustamlakachilik boshqaruv tizimi to‘liq o‘rnatildi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI: (REFERENCES)

1. Мирзиёев Ш. Самарқанд – Ер юзининг сайқали // Буюк келажакимизни мард ва олижаноб халқимиз билан қурамыз. –Тошкент.; Ўзбекистон, 2017. – Б. 178.
2. Мирзиёев Ш. Миллий тараққиёт йўлимизни қатъият билан давом эттириб, янги босқичга кўтарамиз. –Т.; Ўзбекистон, 2017. –Б. 491.
3. История Самарканда. –Т.: Фан, Т. 1.– С. 304.
4. Абдурахимова Н.А., Эргашев Ф.Р. Туркистонда чор мустамлака тизими. – Т.: Академия, 2002.
5. Бродовский М. Заметки о земледелии в Самаркандском районе // Туркестанский сборник. –СПб., 1873.– С. 419-447.

MAKTAB YOSHIDAGI BOLANING NUTQINI RIVOJLANTIRISH

Nodirova Sarvinoz Ne'matjon qizi

Farg‘ona viloyati Quva tuman 50-maktab boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi

Mahmudova Gulnora Zafarovna

Farg‘ona viloyati Quva tuman 50-maktab boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada boshlang‘ich ta’limda bolalar og‘zaki nutqini rivojlantirishda o‘yin, ota onaning o‘rni haqida fikr yuritilganq

Kalit so‘zlar: polisemiya, semantik soya, ijodiy tafakkur, anatomik-gimnastik mashq.

Maktab yoshdagi bolaning nutqini rivojlantirish uchun asosiy o‘yin vazifalaridan biri bu bolaning so‘zlarini boyitish, tushunchalarni o‘zlashtirishda, ishlatilgan so‘zlarning polisemiyasini va ularning semantik soylarini tushunishda. O‘yinlarda bolaning nutq faoliyati rivojlanadi, ona tiliga qiziqish va e’tibor tarbiyalanadi shu tariqa bola to‘g‘ri va ifodali so‘zlashga o‘rgatiladi. Birinchi sinfga borgan bolaning so‘zlarni to‘g‘ri talaffuz etishida o‘qituvchining xizmati katta. Bolalarning barchasiga tushunarli, shevalardan foydalanmay sof badiiy nutqda dars jarayonini olib borishni talab etadi. Ma’lumki, mustaqil fikrlashga o‘rgatuvchi, ijodiy tafakkurini rivojlantiruvchi usullarni qo‘llab, bolalarga chuqur bilim berish maktab ya’ni boshlang‘ich ta’limning asosiy vazifasidir. Mazkur vazifani amalga oshirish uchun yangi pedagogik texnologiyalar ta’lim jarayoniga olib kirildi Boshlang‘ich maktabda nutqni rivojlantirish muammosi eng muhimlaridan biridir. Obrazli, sinonimlarga, qo‘shimcha va tavsiflarga boy, bolalar nutqi bugungi kunda kam uchraydigan hodisadir. Bola uchun esa yaxshi nutq muvaffaqiyatli o‘rganish va rivojlanishning kalitidir. Afsuski, shuni ta’kidlash kerakki, ko‘plab bolalar nutq darajasi past bo‘lgan

holda o‘qishga keladilar, gapni to‘g‘ri qurishni bilmaydilar, monolog gapirmaydilar, noto‘g‘ri talaffuz, keyin esa imlo bilan bog‘liq suhbatda xatolarga yo‘l qo‘yadilar. Ko‘pincha ularning nutqi lakonik, quruq, tasvir va yorqinlikdan mahrum. Aniq va grammatik jihatdan to‘g‘ri gapirishga, puxta o‘rgatilgan ovozga ega bo‘lishga, o‘z fikrini og‘zaki va yozma ravishda ifodalay olishga, o‘z his-tuyg‘ularini turli intonatsion vositalarda ifodalay olishga o‘rgatish, nutq madaniyatini kuzatish va so‘zlash qobiliyatini rivojlantirishdir. Demak, o‘quvchilarni o‘qitishning hozirgi bosqichidagi eng muhim vazifalardan biri nutq faoliyatini rivojlantirishdir.

Shuning uchun o‘qituvchi oldida bolalarni so‘zni his qilishga, gaplar tuzishga, matnni (mavzu, g‘oya, tuzilish) tushunishga o‘rgatish vazifasi turibdi. Bu muammoni faqat ona tili, adabiyot, o‘qish darslarida emas, balki boshqa darslarda ham, sinfdan tashqari vaqtlarda ham hal qilish kerak. Og‘zaki va yozma nutq ko‘nikmalari bolada ko‘plab omillar ta’sirida shakllanadi. Shuning uchun bolalarning nutq faolligi, muloqot qilish, o‘z fikrlarini ifoda etish uchun sharoit yaratishda juda muhimdir. Talabalar nutqini turli til vositalari bilan boyitish, nutqdagi kamchiliklarni oldini olish va bartaraf etish, talaffuz me‘yorlari va nutq vositalarini o‘zlashtirishga alohida e’tibor qaratish lozim. Maktabgacha ta’lim uzluksiz ta’limning boshlang‘ich qismi hisoblanadi. U bolaning sog‘lom va rivojlangan shaxs bo‘lib shakllanishini ta’minlab, o‘qishga bo‘lgan ishtiyoqini uyg‘otib, tizimli o‘qitishga tayyorlab boradi. 6-7 yoshgacha bo‘lgan maktabgacha ta’lim davlat va nodavlat bolalar maktabgacha ta’lim muassasalarida va oilada amalga oshiriladi. Maktab ta’limning maqsadi - bolalarni o‘qishga tayyorlash, bolani sog‘lom, rivojlangan, mustaqil shaxs bo‘lib shakllantirish, qobiliyatlarini ochib berish, o‘qishga, tizimli ta’limga bo‘lgan ishtiyoqini tarbiyalashdir. Bolalar nutqini o‘stirish orqali ularning nutq a’zolarini anatomik-gimnastik mashq qildirish orqali nutqning ravon tushunarli bo‘lishini ta’minlaydi: bolalar tafakkuri, aqliy faoliyatini rivojlantiradi, ularda nutq odobi, ma’naviy barkamollikni shakllantiradi. Chunki yaxshi rivojlangan nutq tushunarli ta’sirchan bo‘ladi, bola o‘z nutqini tuzatib boradi. Nutqni rivojlantirish nafaqat bolani atrof-olam bilan tanishtirish tomoni, balki umumiy psixik rivojlanish ustuni hisoblanadi. Bola

nutqining rivojlanishi umuman shaxsni va shu bilan birga barcha psixik jarayonlarni shakllantirish bilan bog‘liqdir. «...Tilni egallash jarayoni -bu faqat shunchaki bilimlar, mahorat hamda ko‘nikmalarni berish jarayoni emas. Bu eng avvalo tarbiyadir. Qalbni tarbiyalash, aqlni tarbiyalash, fikrlar tuzishni shakllantirish, inson ruhiy qiyofasining eng nozik qirralariga chidam bilan ishlov berishdir» (K.D.Ushinskiy). Shuningdek bolaning nutqidagi kamchiliklarni faqat o‘qituvchi yoki, ota-onaga bog‘liq emas.Oila, maktab hamkorligi yaxshi yo‘lga qo‘yilgandagina, bolada ijobiy o‘zgarishlar kuzatsak bo‘ladi. Bundan tashqari har bir oilada badiiy adabiyotga qiziqish ortgandagina, jamiyatda o‘sinh va rivojlanish sezilarli darajada o‘z kuchini ko‘rsatadi. Inson ma’naviyatli va madaniyatli bo‘lib tug‘ilmaydi, u bilim olish jarayonida shakllanadi. Bizning oldimizda turgan eng katta masalalardan bir esa, o‘shib kelayotgan yosh avlodni har tomonlama kamol topgan shaxs sifatida tarbiyalanishi uchun qo‘limizdan keladigan barcha ezgu ishlarni qilishdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR: (REFERENCES)

- 1.R.M.Qodirova. O‘zbekiston bolalar bog‘chalari va maktablarida bolalarga 5-6 yoshdan boshlab rus tilida dialogik nutqni o‘rgatish. -T.: O‘qituvchi, 1993.
2. Babaeva D.R. Nutq o‘stirish metodikasi. O‘quv qo‘llanma. - T.: TDPU, 2016.

BOSHLANG‘ICH SINFLARDA PAST O‘ZLASHTIRUVCHI O‘QUVCHILAR BILAN TUZATISH ISHLARINI OLIB BORISH

Nuritdinova Dilnoza Abdukamolovna

Farg‘ona shahar 42-o‘rta maktab

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada tadqiqotchi tomonidan maktab o‘qituvchilari hal qilishi kerak bo‘lgan asosiy muammolardan birini ko‘rib chiqilgan - bu o‘zlashtirishi past bo‘lgan o‘quvchilar bilan ishlash. Bu aqliy qobiliyati zaif va o‘rganish qobiliyati zaif, xotirasi past yoki samarali o‘quv motivlariga ega bo‘lmagan o‘quvchilar hisoblanadi. Ushbu toifadagi o‘quvchilarning o‘zlashtirmay qolib ketishining oldini olish uchun ular bilan tizimli ish olib borish zarur. Buning uchun soha mutaxassislarining ilmiy ishlari o‘rganildi [1-14].

Kalit so‘zlar: past o‘qiydiganlar, ish rejasi, differentsial yondashuv, qiyinchiliklarni yengish, muvaffaqiyat.

CARRYING OUT CORRECTIONAL WORK WITH LOW-MASTERING STUDENTS IN ELEMENTARY GRADES

ABSTRACT

In this article, the researcher examines one of the main problems that school teachers have to deal with - working with students with low achievement. These are students with intellectual and learning disabilities, low memory or lack of effective learning motivation. It is necessary to systematically work with students of this category to prevent them from learning. For this, the scientific works of industry experts were studied [1-14].

Key words: low learners, work plan, differential approach, overcoming difficulties, success.

Mustaqillik yillarida Respublikamizda amalga oshirilgan ishlar asrlarga arzigulik mazmun va samara kasb etmoqda. Ta'lim to'g'risidagi Qonun, Kadrlar tayyorlash Milliy Dasturida belgilangan maqsad va vazifalar bevosita yoshlarning har tomonlama komil inson sifatida kamol topishiga xizmat qiluvchi me'yoriy asos sifatida talqin qilinadi. Respublikamizda kadrlar tayyorlash milliy dasturining bajarilishi, barkamol shaxsni shakllantirish masalalari, ta'lim tizimiga innovatsion va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish muammolari, respublikada oliy malakali ilmiy va ilmiy pedagog kadrlar tayyorlash istiqbollari, kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirishni takomillashtirish tendentsiyalari, pedagogik kadrlar tayyorlash sohasida xalqaro hamkorlik holati va istiqbollarini yoritishga qaratilgan [1].

Mening sinfimdagi o'quv jarayonida alohida e'tibor talab qiladigan bolalar bor. Bular maktabga tayyorgarlik darajasi past, fikrlash sifati past bo'lgan bolalardir. Mening vazifam o'zlashtirishi past bo'lgan o'quvchilar bilan ishlashni malakali tashkil etish, ularga yordam berish va qiyinchiliklarni yengishga yordam berishdir. Avvalom bor bunday xol ro'y berishining sabablarini, ushbu o'quvchilarning bilimlarida bo'shliq paydo bo'lishiga olib keluvchi omillarni o'rganib chiqish zarur. Bu omillarga maktabda yaratilgan sharoit, maktabning o'quv moddiy bazasi, darslikning yetishmasligi, o'qituvchi kasb-mahoratining yetishmasligi, mavzularning murakkabligi, fanlar bo'yicha mutaxassislarining yetishmasligi, o'quvchi uyining maktabdan uzoqligi, ota-onasining o'quvchi o'qishiga befarqligi, o'quvchi xotirasining zaifligi, dars davomidagi kayfiyati, salomatligi, darslarga to'liq qatnashmasligi, o'quvchini uy vazifalarini bajarmasligi, o'quvchini oilaviy sharoitini yetarli emasligi. Bu omillarning sanog'i yo'q [2-10].

Buni amalga oshirishdagi tajribam bilan bo'lishishga ijozat bering. Bo'limni o'rganib chiqqandan so'ng, o'quvchilar bilimining nazorat qismini o'tkazaman, kamchiliklarni aniqlayman, o'quv topshiriqlaridan orqada qolgan o'quvchining bilimidagi kamchiliklarni bartaraf etish bo'yicha ish rejasini tuzaman. Men o'quvchi o'rganishi kerak bo'lgan minimal bilim va ko'nikmalarni belgilayman. Men

o‘zlashtirishi past bo‘lgan o‘quvchilarning ota-onalarini ish rejasi bilan tanishtiraman. Rejada men past o‘zlashtirilgan mavzularni, ota-onalar uchun tavsiyalarni va har bir mavzu bo‘yicha tugash sanalarini belgilayman. Topshiriqlar o‘quvchining imkoniyatlarini hisobga olgan holda tuziladi. Men haftasiga ikki marta qo‘shimcha mashg‘ulotlar o‘tkazaman, ularda o‘zlashtirishi past o‘quvchi bilan individual ishlayman [11-17].

Darsda: - muammoli vaziyatlar yarataman;

- mustaqil fikrlashni faollashtiraman;

- o‘quvchining muvaffaqiyatiga qiziqish ko‘rsatish;

- mustaqil ishlarni tashkil etishda tabaqalashtirilgan yondashuvdan foydalanaman, shu jumladan amalga oshirilishi mumkin bo‘lgan individual topshiriqlar;

- kichik kichik mashqlar va boshqa ma'lumotnomalar bilan ishlashni o‘rganish.

Yangi narsalarni o‘rganish jarayonida men o‘quv materialini tushunishlarini aniqlaydigan savollar bilan past natijalarga erishgan o‘quvchilarga murojaat qilaman. Men mavzuning eng muhim elementlarini tushuntirishga e‘tibor qarataman. Yangi tushuncha, xususiyat, algoritmlar bilan tanishtirishda men uni guruhlarga ajratmasdan, butun sinf bilan ishlayman. Doskada bir nechta bajarilgan mashqlardan so‘ng o‘quvchilar differensial mustaqil ishlarni boshlaydilar. O‘quvchilarning imkoniyatlarini hisobga olgan holda tuzilgan ko‘p bosqichli topshiriqlar sinfda qulay psixologik muhit yaratadi. Har bir to‘g‘ri hal qilingan vazifadan keyin bolalarda qoniqish hissi paydo bo‘ladi. Qiyinchiliklarni yengish natijasida erishilgan muvaffaqiyat bilim faolligini oshirishga kuchli turtki beradi. Darslarda men eslatmalar, algoritmlar, qoidalar, qo‘llab-quvvatlash sxemalari, jadvallar bilan yordamchi daftardan foydalanaman. Men bolalarga mustaqil ish paytida ushbu daftardan foydalanishga ruxsat beraman, tekshirish va nazorat ishlari bundan mustasno [18-20]. Past o‘zlashtiruvchi o‘quvchilarga savol berish men etakchi savollarni beraman, materialni izchil taqdim etish imkoniyatini beraman. Men yozma javoblarni mashq qilaman, o‘ylash va tayyorgarlik ko‘rish uchun yetarli vaqt ajrataman, bunday topshiriqning borishini tushuntiraman. Men topshiriq bajariladigan qoidalarni aniqlayman. Men topshiriqni

bajarishda eng tipik xatolar, noto‘g‘ri yondashuv haqida ogohlantiraman. Men tez-tez bir xil turdagi topshiriqlarni beraman: biri o‘qituvchi bilan, ikkinchisi - o‘qituvchi bilan birgalikda, uchinchisi - har biri alohida. Men bolani eng kichik muvaffaqiyati uchun maqtayman, shunda u yangi cho‘qqilarni zabt etish istagi paydo bo‘ladi. Men uy vazifalari bo‘yicha batafsil brifing o‘tkazaman, ularning hajmini nazorat qilaman, bu o‘quvchi uchun mumkin bo‘lishi kerak. Past o‘zlashtiruvchi o‘quvchilar bilan ishlash juda ko‘p mehnat va sabr. Bu xotira, mantiq, fikrlash, o‘rganishga qiziqishning bosqichma-bosqich rivojlanishi. Men tizimli ishlarni olib boorish orqali ijobiy tendentsiyani ko‘rmoqdaman, o‘quvchilarning shaxsiy o‘shini qayd etamoqdaman. Bolalar faolroq va samaraliroq bo‘lishdi, o‘rganishga qiziqishlari paydo bo‘ldi [21-28].

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR: (REFERENCES)

1. Афонина Е.А. Некоторые пути преодоления неуспеваемости [Текст] / Е.А. Афонина // Начальная школа. – 2011. – №6. – С. 26–27.
2. Еропкина А. Больше внимания слабоуспевающим ученикам [Текст] / А. Еропкина // Начальная школа. – 1985. – №9. – 22 с.
3. Зинченко С.Н. Почему детям бывает трудно учиться [Текст] / С.Н. Зинченко. – К., 1990. – 57 с.
4. Makhkamov Y. M., Mirzababayeva S. M. Deformation of reinforcement and concrete of bended concrete structures with fiberglass reinforcement //Asian Journal of Multidimensional Research. – 2021. – Т. 10. – №. 9. – С. 529-537.
5. Mirzaakbarovna M. S. Wood Drying In Construction //The American Journal of Applied sciences. – 2021. – Т. 3. – №. 05. – С. 229-233.
6. Mirzaakbarovna M. S., Sultanbayevich T. N. Wood Processing For Construction //The American Journal of Applied sciences. – 2021. – Т. 3. – №. 05. – С. 186-189.
7. Мирзабабева С. М. Определение Величины Усушки Древесины Хвойных Пород Исползуемых В Условиях Сухого Жаркого Климата //CENTRAL ASIAN JOURNAL OF ARTS AND DESIGN. – 2021. – Т. 2. – №. 11. – С. 40-47.

8. Мирзабабаева С. М. Мирзажонович ҚҒ Бетон ва темирбетон конструкциялар бузилишининг турлари ва уларнинг олдини олиш //RESEARCH AND EDUCATION. – 2022. – С. 91.
9. Mamazhonovich M. Y., Abdugofurovich U. S., Mirzaakbarovna M. S. The Development of Deformation in Concrete and Reinforcement in Concrete Beams Reinforced with Fiberglass Reinforcement //Middle European Scientific Bulletin. – 2021. – Т. 18. – С. 384-391.
10. Махкамов Й. М., Мирзабабаева С. М. Образование и развитие трещин в изгибаемых железобетонных элементах при высоких температурах, их деформации и жесткость //Научно-технический журнал ФерПИ. – 2019. – №. 3. – С. 160.
11. Турсунов С. и др. Исследование физико-механических свойств термообработанной древесины тополя //Труды Новосибирского государственного архитектурно-строительного университета (Сибстрин). – 2018. – Т. 21. – №. 2. – С. 127-139.
12. Мирзабабаева С. М., Ахмадалиев А. Х. Проверка характеристик прочности и устойчивости рекламной конструкции щита //Eurasian Journal of Academic Research. – 2022. – Т. 2. – №. 6. – С. 361-370.
13. Ахмадалиев А. Х., Мирзабабаева С. М. Композит арматурили эгилувчи тўсинларнинг юк остида кучланиб деформацияланиши //Eurasian Journal of Academic Research. – 2022. – Т. 2. – №. 6. – С. 416-423.
14. MS Mirzaakbarovna Determining the Value of Coniferous Wood Drying //Miasto Przyszłości, 2022 104-107
15. Махкамов Й. М., Мирзабабаева С. М. Прогибы изгибаемых железобетонных элементов при действии поперечных сил и технологических температур //Проблемы современной науки и образования. – 2019. – №. 12-2 (145). – С. 57-62.
16. Mamajonov A. U., Yunusaliev E. M., Mirzababaeva S. M. Production test for producing porous filler from barkhan sand with additives of hydrocastic clay and oil

waste //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2020. – Т. 10. – №. 5. – С. 629-635.

17. Zokir A., Sherzodbek Y., Durдона O. THE STATE CADASTRE FOR THE REGULATION OF INFORMATION RESOURCES FOR THE FORMATION AND IMPROVEMENT //Educational Research in Universal Sciences. – 2022. – Т. 1. – №. 1. – С. 47-53.

18. Гончарова Н. И. и др. Применение Шлаковых Вяжущих В Конструкционных Солостойких Бетонах //TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2021. – Т. 1. – №. 6. – С. 32-35.

19. O'G'li S. Y. S., Zuxriddinova M. S., Qizi A. S. B. THE USE OF MAPINFO PROGRAM METHODS IN THE CREATION OF CADASTRAL CARDS //Science and innovation. – 2022. – Т. 1. – №. A3. – С. 278-283.

20. Shavkat o'g'li Y. S., Avazbek o'g'li A. A. Ways to Improve the Application of Cartographic Research Method in the Development and Equipment of Land Resources Cards //CENTRAL ASIAN JOURNAL OF THEORETICAL & APPLIED SCIENCES. – 2022. – Т. 3. – №. 7. – С. 139-145.

21. Sherzodbek Y., Durдона O. THEORETICAL BASIS FOR THE USE OF MODERN GIS TECHNOLOGIES IN THE CREATION OF NATURAL CARDS //RESEARCH AND EDUCATION. – 2022. – Т. 1. – №. 4. – С. 4-10.

22. Sherzodbek Y., Sitora M. THE ESSENCE OF CARTOGRAPHIC MAPS IS THAT THEY ARE USED FOR CARTOGRAPHIC DESCRIPTION OF THE TERRAIN. GENERALIZING WORKS IN THE PREPARATION OF MAPS //RESEARCH AND EDUCATION. – 2022. – Т. 1. – №. 4. – С. 27-33.

23. Arabboevna A. M., Shavkat o'g'li Y. S. The Use of Geoinformation Systems in the Study of the Land Fund of Household and Dekhkan Farms //Texas Journal of Multidisciplinary Studies. – 2022. – Т. 8. – С. 163-164.

24. Khakimova K. R. et al. SOME TECHNOLOGICAL ISSUES OF USING GIS IN MAPPING OF IRRIGATED LANDS //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2022. – Т. 10. – №. 4. – С. 226-233.

25. Arabboyevna A. M. Biological Activity of Typical Irrigated Gray Soils //CENTRAL ASIAN JOURNAL OF THEORETICAL & APPLIED SCIENCES. – 2022. – Т. 3. – №. 6. – С. 285-289.
26. Mavlyankulova S. Z. et al. THE ESSENCE AND FUNCTIONS OF CREATING A CARD, CHOOSING A METHOD FOR CREATING A CARD //INTERNATIONAL CONFERENCES ON LEARNING AND TEACHING. – 2022. – Т. 1. – №. 11. – С. 3-8.
27. Mukhriddinkhonovich A. Z. Actual Issues of Design of Small Towns in Uzbekistan //CENTRAL ASIAN JOURNAL OF THEORETICAL & APPLIED SCIENCES. – 2022. – Т. 3. – №. 6. – С. 576-580.
28. Allahanov Z., Isakov S. Old architecture or modern architecture in Uzbekistan //Збірник наукових праць ЛОГОΣ. – 2020. – С. 64-67.

ФУҚАРОЛАР (ЖИСМОНИЙ ШАХСЛАР)НИНГ ҲУҚУҚИЙ МАҚОМИНИНГ АЙРИМ ЖИҲАТЛАРИ

Imomov Nurillo Fayzullayevich

Yuridik fanlar doktori, professor

Toshkent davlat yuridik universiteti

Fuqarolik huquqi kafedrası mudiri

nurillo_1212@mail.ru

АННОТАЦИЯ

Фуқаролар, яъни жисмоний шахслар – фуқаролик ҳуқуқининг “асосий субъекти” ҳисобланади. Инсон – жисмоний шахс – фуқаро фуқаролик ҳуқуқий муносабатларнинг иштирокчиси ҳисобланади. Ҳуқуқ субъекти сифатида эркинда, онг ва фикрлаш туйғуси фақат инсонга хосдир. Ҳуқуқнинг субъектлари ҳисобланган давлат ва юридик шахс инсон томонидан уйлаб топилган “уйдирма субъектлардир”. Шу сабабли фуқароларнинг ҳуқуқий мақоми, уларнинг ҳуқуқ ва муомала лаёқатини қонунчилик даражасида белгилаш ижтимоий муносабатлардаги фуқароларнинг иштирокини ҳуқуқий тартибга солиш асослари, йўналишлари аниқлаб олиш мумкин.

Калит сўзлар: фуқаролик ҳуқуқи, қонунчилик, фуқаролик кодекси, тамойиллари, фуқаролик ҳуқуқининг изоҳи, фуқаро, юридик шахс, давлат, ҳуқуқий муносабатлар, ҳуқуқий тартибга солиш, корпоратив муносабатлар.

SOME ASPECTS OF THE LEGAL STATUS OF CITIZENS (NATURAL PERSONS)

Imomov Nurillo Fayzullaevich

Doctor of Law (DSC) , Professor

Tashkent State University of Law

head of department

nurillo_1212@mail.ru

ANNOTATION

Citizens, i.e. natural persons, are the "main subject" of civil law. A person - a natural person - a citizen is a participant in civil legal relations. As a subject of law, the will, consciousness and sense of thinking are unique to man. The state and legal entity, which are considered subjects of law, are "fictional subjects" invented by man. Therefore, it is possible to determine the legal status of citizens, their rights and capacity to act at the legislative level, the bases and directions of legal regulation of citizens' participation in social relations.

Key words: civil law, legislation, civil code, principles, interpretation of civil law, citizen, legal entity, state, legal relations, legal regulation, corporate relations.

Амалдаги Фуқаролик кодекси (кейинги ўринларда - ФК)да фуқароларнинг ҳуқуқ субъектчилигига оид қоидалар бир қадар мавҳум бўлиб, бу борадаги асосий саволларга жавоб бера олмайди. Биринчи навбатда, амалдаги ФК фуқаро, аниқроғи жисмоний шахс тушунчасига аниқ таърифни ифодаламайди. Чунки, ФКда фуқаро термини шунчаки жисмоний шахс эканлиги қайд этилади, холос. Моҳиятан фуқаро – жисмоний шахс термини кимни англатишини ФКнинг 16-моддасидан англаш мушкул. Чунки “жисмоний шахс” деганда ҳар қандай тирик мавжудотни англаш мумкинлиги узоқ вақтлардан буён мутахассислар томонидан қайд этиб келинади. Лекин шунга қарамасдан, қонунчиқарувчи бу борада фуқаро тушунчасига нисбатан умумқабул қилинган терминлардан фойдаланмайди. Албатта, фуқаро – жисмоний шахс дейилганда, аввало одамлар, кишилар, тўғрироғи инсонлар тушунилиши барча аён. Лекин қонунчиқарувчи ушбу оддий ҳақиқатни қонунчилик даражасида ифода этиш ўрнига фуқаро тушунчасини ўта умумий термин бўлган “жисмоний шахс” термини билан ифода этишни афзал билади. Шу ўринда савол туғилади. Балки жисмоний шахс

терминига эквивалент термин сифатида фуқаро тушунчаси ўрнига инсон (ёки одам) терминини қўллаган ўринли бўлар? Зеро фуқаролик ҳуқуқ доктринаси шахсларни икки тоифага, яъни жисмоний шахс ва юридик шахсга ажратади. Жисмоний шахс сифатида инсонлар тушунилади, фуқаролар эмас. Чунки фуқаро термини биринчи навбатда, инсоннинг қайсидир давлат билан сиёсий-ҳуқуқий боғлиқлигини англатувчи термин ҳисобланади (Ўзбекистон Республикасининг 2020 йил 13 мартдаги ЎРҚ-610-сон “Ўзбекистон Республикасининг фуқаролиги тўғрисида”ги қонуни 4-моддаси биринчи қисми). Фуқаролик-ҳуқуқий муносабатларда эса жисмоний шахслар бирор-бир давлат билан сиёсий-ҳуқуқий боғлиқлигидан⁶ қатъий назар иштирок этадилар ва бу муносабатларда уларга фуқаролик тақдим этиш турли мунозараларни келтириб чиқариши мумкин⁷. Шу боис амалдаги ФКнинг 16-моддасида фуқаро тушунчаси бир вақтда Ўзбекистон Республикаси фуқаролиги, чет эл фуқаролиги ва фуқаролиги бўлмаган шахсларни англатиши борасида ёндашувни тушуниш мумкин. Лекин барибир, ФК “жисмоний шахс” тушунчасининг изоҳи бериши лозим. Бу ФКдаги ёндашувлар мувозанатини таъминлашга ҳам хизмат қилади. Чунки, ФКнинг 39-моддаси “юридик шахс” тушунчасининг таърифини ифода этган. Фикримизча, ФКнинг янги таҳририда жисмоний шахс тушунчасига қуйидаги таърифни таклиф этиш мумкин: Инсон фуқаролик-ҳуқуқий муносабатлар иштирокчиси сифатида жисмоний шахс (фуқаро) ҳисобланади.

Фуқаронинг ҳуқуқ лаёқати унинг муайян ҳуқуқ ва бурчга соҳиби эканлигини англатувчи ҳолатдир. Ҳар бир инсон туғилишидан бошлаб то вафотига қадар муайян ҳуқуқ ва бурчлар эгаси ҳисобланади ва у мазкур лаёқати маҳрум этилиши мумкин эмас. Шу билан бирга, инсон ёши катта бўла борган сари у эга бўлиши мумкин бўлган ҳуқуқ ва бурчлар доираси кенгайиб боради. Бироқ муайян ҳуқуқ ва бурчлар мавжудки, уларга эга бўлиши учун инсоннинг муайян ёшга кирган бўлиши талаб этилади. Масалан, ФКнинг 18-моддасида

⁶ Раҳмонкулов Ҳ.Р. Фуқаролик ҳуқуқининг субъектлари. Ўқув қўлланма. – Тошкент: ТДЮИ, 2008. – 7 б.

⁷ Матқурбанов Р. Проблемы правосубъектности граждан (физических лиц) в гражданском праве. Монография. – Ташкент: ТГЮИ, 2008. – 167 с.

санаб ўтилган ҳуқуқ лаёқати мазмунини ташкил этувчи айрим ҳуқуқларга эга бўлиш учун, жумладан “банкда жамғармаларга эга бўлиш”, “тадбиркорлик, деҳқон (фермер) хўжалиги билан ҳамда қонунда тақиқлаб қўйилмаган бошқа фаолият билан шуғулланиш”, “ёлланма меҳнатдан фойдаланиш”, “юримдик шахслар ташкил этиш” учун фуқаро 18 ёшга тўлган бўлиши талаб этилади. Бирок бу ҳолат фуқаронинг ҳуқуқ лаёқати тушунчасининг очиб берувчи ФКнинг 17-моддасидан англашилмайди ва бу ФКнинг 18-моддаси мазмунига мос келмайди. Чунки, ФКнинг 17-моддаси фуқаро туғилиши билан ҳуқуқ лаёқатига эга бўлишини белгилайди. Агар шу қоидага таянадиган бўлсак, 10 ёшли бола номига ҳам юримдик шахс очилиши ёки шу ёшдан бошлаб ёлланма меҳнатдан фойдаланиши, “машғулот турини ва яшаш жойини танлаши” мумкин бўлади. Мазкур вазиятда тегишли қонунчиликда бундай ҳуқуқларга эга бўлиш ёши белгиланган бўлиши мумкин, албатта. Бирок бу ҳолатлар ФКнинг 17-моддаси мазмунига мос келмай қолади. Мазкур номувофиқлик бартараф этиш учун эса хорижий мамлакатлар тажрибасидан келиб чиқиб, янги тахрирдаги ФКга “қонунда белгиланган ҳолларда алоҳида ҳуқуқлар ва бурчларга эга бўлиш фуқаронинг муайян ёшга етиши билан боғлиқ бўлиши мумкин”лиги қоидасини киритиш лозим бўлади. Бундай норма Украина ГКнинг 25-моддасида ҳам белгиланган.

Фуқаронинг ҳуқуқ лаёқати одатда у туғилган пайдан бошланади ва вафоти билан тугайди. Бу фуқаролик ҳуқуқи доктринасида умумқабул қилинган қоида ҳисобланади. Лекин бугунги фан ва технологиянинг тараққиёти мазкур доктринага нисбатан истисноларни ҳам юзага келтирмоқда. Бундан ташқари, фуқаролик-ҳуқуқий муносабатларнинг айрим турларида бола туғилишидан олдин, яъни ҳали ҳомила пайтида ҳам унинг ҳуқуқ лаёқати вужудга келиши мумкинлиги борасида фикрлар юзага келгани кўп йиллар бўлди. Шунга қарамасдан, боланинг тирик туғилиши ёки ўлик туғилишининг ҳуқуқий оқибати, бошқача айтган фуқаролик-ҳуқуқий муносабатга таъсири хусусида қонунчиликда фақат айрим қоидалар мавжуд. Масалан, мерос бўйича амалдаги

қонунчилик мерос қолдирувчи вафотидан кейин 300 кун ичида туғилган бола меросхўр ҳисобланиши ҳақидаги қоида белгилайди (ФКнинг 1118-моддаси, Оила кодексининг 60-моддаси иккинчи қисми). Меросхўр сифатида эътироф этилиши учун бола мерос қолдирувчининг ҳаётлик пайтида ҳомила ҳолида бўлиши ва мерос очилганидан кейин тирик туғилиши талаб этилади (ФКнинг 1118-моддаси). Бироқ бошқа ҳуқуқий муносабатларда боланинг тирик туғилиши ҳам аҳамият касб этиши мумкин, масалан, оналик ва болалик муносабатларининг юзага келиши, онага нисбатан туғилишдан кейинги таътил билан боғлиқ масалаларда бу ҳолат кузатилади. Шу боис ФКнинг янги таҳририга “Туғилмаган (ҳомила ҳолатидаги) бола у ҳомила сифатида шаклланган пайтдан бошлаб унинг манфаатлари билан боғлиқ барча муносабатларда жисмоний шахс (фуқаро) ҳисобланиши, агар бола ўлик туғилса, у шахс сифатида мавжуд бўлмаган ҳисобланади, боланинг ўлик туғилиши ноқонуний сабаблар билан боғлиқ бўлган муносабатлар бундан мустаном”лигига оид қонун қиритиш мақсадга мувофиқдир.

REFERENCES:

1. Decree of the President of the Republic of Uzbekistan No. F-5464 dated April 5, 2019 // <https://lex.uz/docs/4272621>
2. Abramov A.I. Understanding the functions of law // Journal of Russian law. 2006. - №2. - S. 71-83.
3. Muxammadiev A.A. Theoretical and practical problems of the principles of civil law: jurid. fan. doct. dis. ... - Tashkent: 2012. - 12 p.
4. Klimova A.N. Principles of civil law : avtoref. dis. ... cand. jurid. nauk. - M.: 2005.
5. Rahmonqulov H. Object, method va principles of Civil Law. - Tashkent: 2003. - 28 p.
6. Reich N. General Principles of EU Civil Law (Cambridge, Intersentia, 2014) XXVIII and 216 pages.

7. Jeremy Bentham. Principles of the Civil Code // <https://www.laits.utexas.edu/poltheory/bentham/pcc/pcc.pa01.int.htm>
8. Sotivoldievich, B. M. (2021). Legal Issues Of Improving Health Insurance In The Republic Of Uzbekistan. *The American Journal of Political Science Law and Criminology*, 3(02), 50-58.

ТИББИЙ СУҒУРТА ТУРЛАРИНИНГ ТАҲЛИЛИ

Болтаев Мансуржон Сотиволдиевич

Тошкент давлат юридик университети

Фуқаролик ҳуқуқи кафедраси доценти

E-mail: beshkap0721@gmail.com

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада тиббий суғурта турларининг моҳияти, уларнинг ўзаро нисбати ва қўллашнинг ўзига хос хусусиятлари таҳлил қилинади. Фуқароларнинг соғлиғини сақлашни ташкил этиш ва уни самарали амалга оширишда мақбул ва изчил ҳуқуқий механизмларни жорий этиш муҳим ўрин тутди. Тиббий суғуртанинг ихтиёрий ва мажбурий турлари амал қилишида нафақат фуқаролар ва давлат маблағлари, балки иш берувчилар ва бошқа тузилмалар маблағларини жалб этиш соғлиқни сақлаш тизимига тушаётган юкни камайтиришга хизмат қилади. Шу сабабли тиббий суғуртани таснифлаш ва турларга ажратиш, унинг асослари ва мезонларини таҳлил қилиш долзарбдир.

Калит сўзлар: тиббий суғурта, мажбурий тиббий суғурта, ихтиёрий тиббий суғурта, соғлиқни сақлаш, шартнома, хизмат кўрсатиш, тиббий муассаса.

АННОТАЦИЯ

В данной статье анализируется сущность видов медицинского страхования, их взаимосвязь и особенности применения. Внедрение приемлемых и непротиворечивых правовых механизмов имеет важное значение в организации охраны здоровья граждан и ее эффективной реализации. При осуществлении добровольных и обязательных видов медицинского страхования привлечение средств не только граждан и государства, но и работодателей и иных организаций служит снижению нагрузки на систему здравоохранения. Поэтому

важно классифицировать и разделить медицинское страхование на виды, проанализировать его основания и критерии.

Ключевые слова: медицинское страхование, обязательное медицинское страхование, добровольное медицинское страхование, здравоохранение, договор, услуга, лечебное учреждение.

Тиббий суғуртани кўллаш орқали соғлиқни сақлашга нисбатан давлат бюджети ва фуқароларнинг шахсий маблағларига тушаётган юкни камайтириш мумкин. Чунки, фуқароларнинг соғлиғи ёмонлашса ва уни тиклаш учун тиббий аралашув зарурати юзага келса тиббий суғурта ҳодисаси содир бўлган ҳисобланади ва даволаниш учун кетадиган харажатлар суғурталовчи – суғурта компаниялари томонидан қоплаш берилади. Бунда тиббий суғуртанинг қайси тури – шартномавий тури – ихтиёрий суғурта ёки тегишли давлат дастурларига асосланган тури – мажбурий тиббий суғурта қўлланилиши тиббий суғуртанинг вужудга келиш асосларига боғлиқ бўлади.

Таъкидлаш лозимки, кўпгина адабиётларда тиббий суғуртанинг фақат ихтиёрий ва мажбурий тиббий суғурта каби турлари мавжудлиги таъкидланади. Бу туркумлаш суғурта шартномасининг ихтиёрий ва мажбурий турига асосланади. Лекин, айрим адабиётларда “мажбурий” ва “ихтиёрий” атамалари ноаниқлиги, чунки давлат суғурта органи учун “ихтиёрий” суғуртани ҳам қабул қилиш мажбурияти мавжудлиги, зеро, давлат суғурта органи ташкилотлар ва фуқароларга, башарти ташкилот ёки фуқаронинг суғурталаш борасидаги таклифи қонун талабларига ва суғурта қоидаларига мувофиқ бўлса, улар билан ихтиёрий суғурта шартномалари тузишни рад эта олмаслиги таъкидланади[1].

Шу билан бирга кўпгина давлатлар қонунчилигида ҳам мазкур шакллар алоҳида эътироф этилади. Жумладан, Россия Федерациясининг “Россия Федерациясида фуқароларни тиббий суғурталаш тўғрисида”ги Қонунига кўра, тиббий суғурталашнинг мақсади, суғурта ҳодисаси юз берганда жамғарилган маблағлар ҳисобидан фуқароларга тиббий хизмат кўрсатилишини кафолатлаш

ва профилактик чора-тадбирларни молиялаштириш ҳисобланиб, у икки хил кўринишда амалга оширилади: ихтиёрий ва мажбурий[2].

Шунга ўхшаш нормалар Исроил[3], Франция[4], АҚШ ва бошқа кўплаб мамлакатларнинг қонунчилигида белгилаб қўйилган.

Бу икки тур асосан тиббий суғурта муносабатларининг вужудга келиш асослари бўйича турларга ажратишни мезон сифатида олади[5].

Лекин назаримизда, ФК ва миллий адабиётлардаги суғурта шаклларида келиб чиқиб, ихтиёрий, мажбурий ва мажбурий давлат тиббий суғуртасига бўлиш мақсадга мувофиқ. Улар ҳар бири ўз хусусияти, вужудга келиш асослари, молиялаштирилиш манбаларидан келиб чиқиб фарқланади. Зеро О.Оқюлов ва Н.Эгамбердиеваларнинг таъкидлашича, бу шакллар суғурта шартномасининг мустақил тармоқлари бўлиб, улар ўзининг иқтисодий ва юридик негизи жиҳатидан, техникаси ва амалга оширилиш йўллари жиҳатидан тамомила хилма-хилдир[6].

Бундан ташқари айрим давлатлар қонунчилигида (Германия) тиббий суғурта шартномаси жамоавий ва хусусий тиббий суғурта каби турларга бўлинган[7]. Бу шакллар моҳиятан мажбурий ва ихтиёрий тиббий суғурта шартномаси билан бир хил. Зеро мажбурий тиббий суғурта давлат томонидан мажбурий равишда амалга оширилиши, давлатнинг соғлиқни сақлаш билан боғлиқ манфаатлари билан боғлиқлиги, барча аҳоли қатламларини қамраб олиши, суғурталанувчилар учун бир хил имконият яратиш берилиши билан жамоавийдир. Ихтиёрий тиббий суғурта эса хусусий – яқка шахс хоҳиш-иродаси натижасида тузилади ва у ўз хусусиятига кўра хусусий (яқка) шахс манфаатларидан келиб чиқади.

Тиббий профилактика тадбирлари одатда келажакда касалликка чалинмаслик учун амалга оширилади. Масалан, эмлаш (вакцинация). Бу ҳолат ҳам юқоридаги дори-воситалари билан таъминланиш каби катта таваккалчиликка эгадир. Шу боис профилактик тадбирлар айрим давлатлар тиббий суғурта қонунчилиги мақсади таркибига киритилмаган.

Бундан ташқари, ихтисослашган тиббий хизматнинг айрим турларини суғурталашга қаратилган тиббий суғурта шартномалари ҳам тузилиши мумкин. Бу кўпинча ихтиёрий тиббий суғуртада суғурталановчининг моддий имкониятлари доирасидан келиб чиқиши мумкин. Буни “тўлиқ бўлмаган тиббий суғурта шартномаси” деб номлаш мумкин. Уларга:

бир марталик тиббий хизматни суғурталаш шартномаси;

комплекс тиббий хизматни суғурталаш шартномаси;

амбулатория ва (ёки) стационар тиббий хизматни суғурталаш шартномаси киради.

Юқоридагилардан келиб чиқадиган бўлсак, тиббий суғурта шартномаси анъанавий ва ноанъанавий йўсинда туркумлаш мумкин. Анъанавий туркумлашга ихтиёрий ва мажбурий тиббий суғуртани, ноанъанавий туркумлашга предмети ва ихтисослашуви бўйича турларга бўлинган тиббий суғурталарни киритиш мақсадга мувофиқ.

ҲОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ: (REFERENCES)

1. Граве К.А., Лунц Л.А. Страхование. – М.: 1960. – 24 с.
2. www.consultant.ru: Закон о медицинском страховании граждан в российской федерации (в ред. Закона РФ т 02.04.1993 N 4741-1, Федеральных законов от 29.05.2002 N 57-ФЗ, от 23.12.2003 N 185-ФЗ, от 27.07.2006 N 137-ФЗ, от 29.12.2006 N 258-ФЗ, от 23.07.2008 N 160-ФЗ, от 18.07.2009 N 185-ФЗ, от 24.07.2009 N 213-ФЗ, с изм., внесенными Указом Президента РФ от 24.12.1993 N 2288, Федеральным законом от 01.07.1994 N 9-ФЗ)
3. <http://www.israelinfo.h1.ru>
4. <http://www.securite-sociale.fr>
5. Федорова М.Ю. Медицинское право. –М.: Владос, 2004. – 39 с.
6. Муаллифлар жамоаси. Фуқаролик ҳуқуқи. Иккинчи қисм. –Тошкент: Илм зиё. 2008. – 547 б.

7. http://www.toytowngermany.com/wiki/Health_insurance Article: “Health insurance” wr. by Patrick Ott

**GEOGRAFIYA DARSLARIDA YANGI INNOVATSION
TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH USULLARI
(GEOGRAFIK BOSHQOTIRMA)**

Xamroyeva Feruza Asrorovna

Sharof Rashidov nomidagi O‘zbekiston-Finlandiya pedagogika instituti,
pedagogika fanlari falsafa doktori, dosent

Davronova Mavjuda Akmal qizi

Sharof Rashidov nomidagi O‘zbekiston-Finlandiya pedagogika instituti magistranti
E-mail: mavjudadavronova1996@gmail.com

ANNOTATSIYA

Geografiya darslarida yangi innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo‘llash orqali dars samaradorligini maksimal darajada oshirishga erishish mumkin. Mazkur maqolada Geografik bilimlarni yanada oshirish maqsadida yangi “Geografik boshqotirma” innovatsion texnologiyasi keltirilgan. Hususan, maqolada “Geografik boshqotirma” texnologiyasining maqsad va vazifalari, dars jarayonida qo‘llanilish usullari hamda natijalari haqida ma’lumotlar berilgan.

Kalit so‘zlar: innovatsiya, texnologiya, shartli belgi, “geografik boshqotirma”, metod.

**METHODS OF USING NEW INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN
GEOGRAPHY LESSONS (GEOGRAPHIC PUZZLE)**

Khamroyeva Feruza Asrorovna

Uzbekistan-Finland Pedagogical Institute named after Sharof Rashidov,
Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

Daughter of Davronova Mazhuda Akmal

Master's of Uzbekistan-Finland Pedagogical Institute named after Sharof Rashidov

ABSTRACT

By using new innovative technologies in geography lessons, it is possible to maximize the effectiveness of the lesson. This article presents the new innovative technology "Geographic puzzle" in order to further improve geographical knowledge. In particular, the article describes the goals and objectives of the "Geographic puzzle" technology, methods and results of its use in the course of the lesson information is provided

Keywords: innovative technologies, conditional symbol, "Geographic puzzle" ', method

Kirish

Bugungi kunda yangi O‘zbekistonda ta’lim tizimi va uning samaradorligini yana oshirish maqsadida muhtaram prezidentimiz Sh.Mirziyoyev tomonidan yangi islohatlar olib borilmoqda. Ayniqsa, “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi” va “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonunlarning qabul qilinishi natijasida ta’lim sohasidagi ishlarda keng ko‘lamga erishildi. Bu hujjatlar asosida barcha ta’lim muassasalarida ta’limga et‘bor kuchaydi, bu esa ta’lim-tarbiya jaayoniga yangicha uslub va yondashuvlarning kirib kelishiga sabab bo‘ldi. Yosh avlodni bilib olishlarini yanada qulaylashtirish, bilimlarni tez va oson o‘zlashtirishlari hamda olgan bilimlarini amaliyotda qo‘llay olishni bilishlari uchun yangidan yangi inoovatsion texnologiyalarni ishlab chiqish va ulardan ta’lim jarayonida foydalanish davom etmoqda.

Asosiy qism

Mustaqil O‘zbekistonimizning kelajagi bo‘lgan yosh avlodga ta’lim-tarbiya berish jiddiy masalalardan biri hisoblanadi. Bunda o‘qituvchilar ta’lim oluvchilar oldida o‘ta e’tiborli bo‘lishlari va ta’lim jarayonini sinchkovlik bilan kuztishlari talab

etiladigan katta bir mas’uliyat hamda vazifalar turadi. Mana shunday kadrlarni tayyorlash bilan bog‘liq joriy va istiqboldagi vazifalar quyidagilardan iborat:

Birinchiidan, erkin tafakkur qila oladigan shaxsni, mustaqillik va demokratiya g'oyalariga sodiq bo'lgan ongli fuqaroni, o'z Vatanining jonkuyari sifatida ijtimoiy-siyosiy hayotga ongli ishtirok etishga, ijtimoiy jarayonga faol ta'sir ko'rsatishga, mamlakat taqdiri uchun zimmasiga mas'uliyat ola bilishga qodir shaxsni kamol toptirish uchun shart-sharoitlar yaratish;

Ikkinchiidan, mamlakatning ijtimoiy-siyosiy hayotiga, tub ma'nodagi fuqarolik jamiyati va huquqiy davlat qurish ishiga demokratiya asoslarini joriy etish jarayonlarini jadallashtirish, tafakkur va bahslashish madaniyatini rivojlantirish, shaxsning ichki dunyosini boyitish, binobarin, yangicha ijtimoiy qadriyatlar va munosabatlarni shakllantirishdir. Boshqacha aytganda, yosh avlodda yangicha ong shakllanishi uchun barcha shart-sharoit yaratilmog'i kerak;

Uchinchiidan, yosh avlod milliy istiqloq g'oyasini anglab olishi, bu g'oyaning har bir fuqaro uchun, Vatanning obod va farovon bo'lishi uchun hayotiy zarurat ekanligiga ishonch hosil qilish uchun aniq maqsadga yo'naltirilgan chora-tadbirlar tizimini ro'yobga chiqarish lozim. [1, 48-b].

Mana shunday kelajak yoshlarini bilimlarni chuqur egallashlari uchun yaratilayotgan yangi innovatsion texnologiyalardan biri bo'lgan “Geografik boshqotirma” metodini geografiya darslarida qo'llanilish usullarini ko'ramiz.

Texnologiyaning tavsifi

Ushbu texnologiya o'quvchilarga asosan xaritalar va atlaslarda qo'llaniladigan turli shartli belgilarni o'rganish, shartli belgilar haqida ko'proq ma'lumotlarga ega bo'lish, ularni eslab qolish hamda o'zaro aloqasini tushunish, anglash, bir-biriga bog'lay olishga yordam beradi.

Texnologiyaning maqsadi: “Geografik boshqotirma” texnologiyasini qo'llashdan maqsad o'quvchilarning xotirasini mustahkamlash, ko'plab fikrlar orasidan kerakligini tanlab olish va bir biriga bog'lashni o'rgatadi. Shuningdek

o‘quvchilarni darsga bo‘lgan qiziqishini oshiradi, guruhlarda ishlashga o‘rgatadi, mustaqil fikrlash va o‘z fikrlarini bayon etishga yordam beradi.

Texnologiyaning qo‘llanilishi: Biz bu texnologiyani xaritalar yoki atlaslar bilan ishlash jarayonida avval o‘rganilgan shartli belgilar asosida dars boshida takrorlar sifatida yoki dars yakunida mustahkamlash uchun qo‘llash mumkin. Shu bilan birga ochiq darslarda yoki darsdan tashqari ham har bir o‘quvchi o‘zi mustaqil holda amaliy mashg‘ulot sifatida qo‘llashi mumkin.

Mashg‘ulotda qo‘llaniladigan vositalar: rangli qalamlar yoki flamasterlar, tarqatma materiallar

Mashg‘ulotni o‘tkazish tartibi:

1. O‘quvchilarni guruhlariga ajratish (2-4 guruhlariga ajratish mumkin) (1 minut)
2. O‘quvchilarni mashg‘ulot o‘tkazishdagi qonun-qoidalar bilan tanishtirish. (1 minut)
3. Tarqatma materiallarni guruhlariga tarqatish (10 sekund)
4. Har bir guruh mashg‘ulotni mustaqil bajaradi (2 minut)
5. Mashg‘ulot tugallangandan keyin tarqatmalar yig‘ib olinadi, har bir tarqatma materiallarga guruhlar nomini yozib qo‘yadi. (5 sekund)
6. Har bir guruh bajargan mashg‘uloti o‘qituvchi tomonidan o‘quvchilar bilan birgalikda tekshiriladi. (4-8 minut)
7. Mashg‘ulot yakunida bajarilgan vazifalarga ko‘ra o‘qituvchi tomonidan har bir guruhga rag‘batlantirish beriladi yoki ballar asosida belgilab qo‘yiladi. (2 minut)

Misol. O‘quvchilar tog‘ga borishi kerak. Buning uchun qulay yo‘lni tanlagan holda shartli belgilarni bir-biriga bog‘lab yo‘l topamiz.

Dastlab, turar joy binolaridan katta yo‘lga ya’ni shossega chiqamiz undan tuproq yo‘l orqali mevali bog‘ ichidan so‘qmoq yo‘ldan yuramiz so‘ng, ko‘l bo‘ylab yurib

botqoqlikka duch kelamiz, botqoqlikdan o‘tib qamishzor yoqalab buloqqa kelamiz, buloqdan o‘tib qumliklar orqali yurib jarlikka kelamiz, jarlikdan o‘tib tog‘ga yetib boramiz.

Xulosa

Ko‘plab yangi innovatsion texnologiyalarni dars jarayonida qo‘llash ta’lim sifatini oshirishga katta yordam beradi. Shu jumladan, “Geografik boshqotirma” texnologiyasini ham dars jarayonida qo‘llash orqali yuqori samaradorlikka erishish mumkin. Bunda biz ushbu texnologiyani qo‘llash orqali o‘quvchilarda: geografik bilimlarni tez va oson o‘rganishlari, xaritalar va ularning shartli belgilari haqida ko‘proq ma’lumotga ega bo‘lishlari, xaritalarni tez va oson hamda qiziqarli tarzda o‘rganishlari, dunyoqarashining kengayishi, fikrlash qobiliyatining o‘sishi kabi yutuqlarga erishamiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR: (REFERENCES)

1. H.T. Omonov, N.X. Xo‘jayev, S.A. Madyarova, E.U. Eshchonov. “Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat”. O‘zbekiston Respublikasi oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligi, Toshkent Moliya instituti. - T.: «Iqtisod-moliya». 2009. -240 b.
2. 5-sinf atlas. O‘zbekiston Respublikasi yer resurslari, geodeziya, kartografiya va davlat kadastri davlat qo‘mitasi. Toshkent 2021
3. 6-sinf atlas. O‘zbekiston Respublikasi yer resurslari, geodeziya, kartografiya va davlat kadastri davlat qo‘mitasi. Toshkent 2021
4. 7- sinf atlas. O‘zbekiston Respublikasi yer resurslari, geodeziya, kartografiya va davlat kadastri davlat qo‘mitasi. Toshkent 2021

**ILMIY TADQIQOT VA INNOVATSION MARKAZLARNI LOYIHALASH
VA QURISHNING BUGUNGI KUNDAGI AHAMIYATLI TALABLARI VA
QONUNIYATLARINI SHAKLLANTIRISH**

Matjanov Orazmed Kamiljanovich

Urganch Davlat Universiteti 211-Bino va inshootlar arxitekturasi
2-kurs magistranti

Xasanov Azamat Azatovich

Ilmiy raxbar: TAQI Arxitekturaviy loyixalash kafedrası mudiri.

Boltabayev Po‘lat Yuldashevich

Ilmiy maslahatchi: Xorazm Qoraqalpog‘iston Respublikasi bosh loyihasini ishlab
chiqish instruktóri.

ANNOTATSIYA

Ilmiy tadqiqot va innovatsion markazlar binolari arxitekturasini shakllantirish qonuniyatlari va tamoyillarini ishlab chiqish haqida fikrlar bayon etilgan.

Kalit so‘zlar: Ilmiy tadqiqot, innovatsion markaz, arxitektura, markazlar

ANNOTATION

Opinions on the development of laws and principles of building architecture of scientific research and innovation centers are presented.

Keywords: Scientific research, innovation center, architecture, centers

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Innovatsion markazlarning asosiy yo‘nalishi fanni ko‘p talab qiluvchi texnologiyalarni ishlab chiqish va joriy etishga qaratilgan. Shuni ta'kidlash kerakki, yuqori texnologiyali texnologiyalarga ega bo'lgan asosiy tarmoqlardan biri bu aniq

mashinasozliksohasi hisoblanib, shu jumladan radiosanoati, aloqa sanoati, elektronika sanoati, asbob-uskuna va boshqalarni hisoblash mumkun.

Jamiyat ilmiy-texnik taraqqiyotining zamonaviy bosqichi oldingi davrdan bir qator jiddiy farqlarga ega. Ulardan eng muhimi fan va texnika integratsiya jarayonining yangi bosqichiga ya'ni fanning ustuvor rivojlanish bosqichiga kirishidir.

Mamlakatimizda ilm-fan tarmoqlari rivojlangan bo'lib, biroq ilm-fan, ishlab chiqarish va tadbirkorlik faoliyati majmualari sifatida ilmiy tadqiqot va innovatsion markazlarni amaliy jihatdan barpo etish yaqin kelajakdagi vazifalardan biri bo'lib qolmoqda. Misol uchun yevropada birinchi texnoparklar 70-yillarda paydo bo'lgan. Keyinchalik 80-yillarda birin-ketin AQShda texnoparklar paydo bo'la boshladi.

Ilmiy tadqiqot va Innovatsion markazlarning eng faol loyihalash va qurilish Yaponiya davlatida bo'lib o'tdi. 1986 yil boshiga kelib Yaponiya orollarida 14ta sanoat parki loyihalari ishlab chiqilgan va qurilish bosqichida edi. Bu vaqtga kelib AQSHda yirik texnoparklar, jumladan, ko'p tarmoqli tadqiqot laboratoriyalari va sanoat korxonalari faoliyat ko'rsata boshlagandi.

Hozirgi bosqichda va kelajakda aniq mashinasozlik sanoatini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishi fan va texnikaning eng yangi yutuqlaridan foydalanish va ishlab chiqarishning yuqori energiya talablari bilan tavsiflangan yuqori texnologiyalarni keng qo'llash zarurati hisoblanadi. Ushbu texnologiyalarni mavjud binolarda joylashtirish ularning funktsional-makoniyligiga qo'yiladigan yangi texnologiya talablarini yoki rekonstruksiya qilish va texnik qayta jihozlash uchun katta xarajatlarni keltirib chiqaradi.

Ilmiy tadqiqot va Innovatsion markazlarni tashkil etishning zamonaviy talablariga javob beradigan yangi turdagi binolarda quyidagi talablarni muommo sifatida qo'yishimiz kerak:

1. Ishlab chiqarish binolarida ilmiy laboratoriyalar va biznes binolarining fazoviy yechimlari bilan birlashtirishni ta'minlashimiz;

2. Yuqori texnologiyali ishlab chiqarishda doimiy o'zgarishlar uchun mo'ljallangan tajribalarni o'rganib chiqishimiz:

3. Tartiblashtirilmagan hududning minimal maydonini belgilash, mehnat va dam olish uchun xavfsiz va qulay sharoitlarni yaratishimiz;

4. Energiya tejovchi makonni rejalashtirish, dizayn yechimlari, energiya tejaydigan muhandislik tizimlarini ta'minlashimiz.

Ilmiy tadqiqot va Innovatsion markazlar binolari komponentlariga zamonaviy talablar qo'yadigan barcha muammolarni hal qilishimiz uchun kompleks tadqiqotlarni amalga oshirish kerakligi va Shunday qilib, tadqiqotning dolzarbligi Ilmiy tadqiqot va innovatsion markaz binolari arxitekturasini shakllantirishning qonuniyatlarini aniqlash uchun bir qator muammolarni hal qilish zarurati bilan bog'liqligini ko'rishimiz mumkun.

Mahalliy va xorijiy loyihalash amaliyotida ishlab chiqilgan binolarning o'z davri uchun maqbul bo'lgan hajmli va fazoviy yechimlari ayni paytda ilmiy, ishlab chiqarish va tadbirkorlik faoliyatining yangi shakllarini aks ettiruvchi hozirgi vaqtda zarur bo'lgan yechimlarga ta'sir qilmagan. Arxitektura va qurilish vositalaridan foydalangan holda Ilmiy tadqiqot va innovatsion markaz binolari uchun energiya tejash bo'yicha nazariy ishlanmalar mavjud emasligi va Ilmiy tadqiqot va innovatsion markaz binolari uchun ekologik talablar aks ettirilmagan. Shu boisdan tadqiqotimizni Ilmiy tadqiqot va Innovatsion markaz binolari arxitekturasini aniq mashinasozlik soxasi uchun ko'plab fanlarni talab qiluvchi sanoat va ishlab chiqarish misolida shakllantirish tamoyillarini ishlab chiqishimizdan iboratdir.

ADABIYOTLAR: (REFERENCES)

1. Andreev L.B. Chig'anoqlar dunyosida: tirik hujayradan kosmik kemagacha. -M., Bilim. - 1988 yil.
2. Antonov A.V., Kacharava P.V. Innovatsion markazlar binolari ". // GTGS, 2002 yil, №

3. Antonov A.V., Kacharava P.V. Binoning atrof-muhitning ekologik komponenti sifatida shakllanishi. // Qurilish mutaxassisi, 2003 yil,

4. Sanoat korxonalarining arxitektura tipologiyasi: Darslik. universitetlar uchun /

THE IMPORTANCE OF FORMING LEGAL AWARENESS AND LEGAL CULTURE IN SOCIETY

Ashuroxunova Iroda Toxir qizi

Guliston davlat universiteti

E-mail: ashuroxunovairoda@gmail.com

ABSTRACT

This article discusses law, legal consciousness, the structure of legal consciousness, its components, legal culture, legal ideology and legal mentality, as well as the impact of these categories on the development of society.

Key words: law, legal consciousness, legal culture, legal ideology, legal mentality, society, structure of legal consciousness.

In the rapid and lively development of the life of society, the law gives them order and chaos by regulating social relations. The influence of the law in the regulation of relations is multifaceted. On the one hand, it strengthens and stabilizes existing social relations, and on the other hand, it has a stimulating effect on the development of new relations that are emerging in life. Law is also important in preventing events that interfere with the development of social life, that is, inappropriate for social relations.

As mentioned above, the right determines or limits the standard of freedom, imposes obligations and gives opportunities (privileges), actively influences people's behavior in order to positively orient their activities. The regulatory nature and creative potential of law emerges through its impact on human consciousness. Legal requirements are initially reflected in the mind, are understood, understood and reduced mentally by the person, the impression and belief that determines the attitude of a person to the law is formed as a result of complex knowledge.

Legal awareness means that people have understanding and knowledge about law, as well as the reflection of ideas about law in the human mind. Legal consciousness is

one form of social consciousness. So it is not the only form of consciousness. The spheres of life are very diverse, and each of them is manifested in the social consciousness of society in religious, political, legal, ethical and other concrete forms.

The existing relationship between consciousness and law, despite the fact that each of them affects human behavior, cannot be the basis for equating law and legal consciousness. Each of them, as a separate legal phenomenon, is different in that it affects the attitude of people. For example, the peculiarity of the impact of law on people's relations is that its normative rules have a universally binding nature. This means that everyone has to comply with the legal requirement. Failure to comply will result in legal liability. When it comes to legal consciousness, its regulatory influence is implemented in a different form.

Legal consciousness is such a field of social consciousness that, along with the formation of legal norms, which includes processes such as perception, impression, evaluation, thinking, various parts of the legal system (judge, jury work, punishment system, service of internal affairs bodies, notary offices, prosecutor's office and many other areas).

In terms of theoretical interpretation, legal consciousness is divided into two parts: legal ideology and legal mentality. In each of these categories, legal events find their own reflection. For example, in one of them, legal phenomena are reflected in the form of a scientifically understood ideology, while in the other, the components of a legal phenomenon are manifested in the form of various feelings, moods and situations.

Legal ideology consists of a scientifically generalized system of viewpoints, theoretical concepts, thoughts and opinions about various legal phenomena. The legal phenomena reflected in the legal ideology part of the legal consciousness are little developed in the special theoretical researches devoted to law and are understood at the scientific level. The legal psyche represents the field of feelings and experiences that arise in the mind and are embedded in it in connection with legal phenomena in the sphere of consciousness. Legal psychology is the field of emotional reconstruction of legal phenomena.

Analysis of the structure of legal consciousness, on the one hand, reveals the nature and interrelationship of its natural components, such as legal ideology and legal mentality, and on the other hand, helps to reveal its function as a phenomenon in social life today.

Depending on the level of legal culture, types of legal consciousness are divided into three: simple, scientific and professional. Ordinary legal consciousness usually develops gradually and is determined by a person's personal experience and understanding of life situations related to legal events. Scientific legal consciousness includes a system of knowledge that accurately reflects social and legal reality to one degree or another. Scientific legal consciousness improves legal practice as it is the primary source of law creation activity. Professional legal consciousness is formed as a result of training in legal universities, and then it is polished in the process of legal practice.

Based on the above opinions, it can be concluded that legal consciousness and the function of organization and organization of legal consciousness consists in forming, organizing and organizing the behavior and actions of legal subjects, which is very important for social life and development. . In this sense, it is possible to carry out scientific research on the potential of creativity and innovation of law, to consistently apply the obtained results to the life of society, and thereby achieve the development of the country.

REFERENCES:

1. Mirziyoyev Sh. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. – T., 2017. – 10-bet.
2. Fischer Hugo. Theori der Kultur. Das kulturelle Kraftsteld. Stuftgart, 1965;
2. Боль А. Социология культуры. – М., 1973.
3. Kroeber A, Kluchonu C. Cullture // Anaetical Review of Concepts and Debinifions. Cambride. – Mass., 1952.
4. Сальников В.П. Социалистическая правовая культура. – Саратов, 1989. – 5–12-betlar.

ANALYSIS OF THE TERM METAPHOR THROUGH LITERATURE

Teacher: **Barziyev Oybek Xabibullayevich**

the professor of FSU. PHD

E-mail: barziyevoybek@8486mail.ru

Student: **Xayitova Shohsanam Shuhratjon qizi**

Fergana State university

Shohsanamgofurova08@gmail.com

ABSTRACT

As we know, the word is considered the most important tool in literature due to its importance to make the meaning of your work clearer and more impressive. This work is dedicated to using metaphor in one of different genres and finding aim of writers to use in their work. So as to do analysis, “Animal farm” by George Orwell can be a good example as it is about animal at the farm.

Key words: Metaphor, simile, auxiliary, formative affixes, subordinate clause, dominant clause, synecdoche

A metaphor is a [literary device](#) that imaginatively draws a comparison between two unlike things. It does this by stating that Thing A *is* Thing B. Through this method of equation, metaphors can help explain concepts and ideas by colorfully linking the unknown to the known. [3]

To give you a starting point, here are some examples of common metaphors: “Her eyes were diamonds.” (her eyes were sparkling) [1]

Metaphor in literature

In different books it said that, for literature metaphor is necessary like drop of water. Because, most authors or writers are accustomed to use this kind of term so as to give color to their work or make it more impressive and attractive to their readers.

There some purpose to use metaphore in literature

- ✓ Metaphors can make prose more muscular or imagery more vivid
 - ✓ To entertain and tickle the brain, metaphor examples sometimes compare two extremely unlike things
 - ✓ Metaphors can help frame abstract concepts in ways that readers can easily grasp
- [2]

If you are going to use any metaphor you should know why you are using, can differentiate from other types of literary devices, and be able to influence to your readers through impressive ideas. As an example, one of the most popular novel “Animal farm” by George Orwell has been taken. In this literary work, through the speech of different animals, the author has used metaphor in a professional way.

Metaphoric ananalysis of “Animal farm”

1. “All through that summer the work of the farm went clockwork. Every mouthful of food was an acute positive pleasure, now that it was truly their own food, produced by themselves and for themselves, not doled out to them by a grudging master.”

In this sentence metaphor is used so as to make prose more muscular or imagery more vivid meaning that author tried to describe situation more expressive with the help of literary device. This metaphor means everything at farm went smoothly and precise time (from 8 to 5)

In the next sentence, words “acute” and “positive” are used with word “pleasure” in order to express the feeling with an exaggerated way.

2.Hearken to my joyful tidings

Of the golden future time.

Soon or late the day is coming,

In the poem that is given in the novel, we can see wide range of metaphors even in every line. The writer tries to create vivid imagery that transcends literal meanings, creates atmosphere that can be easier to understand for reader. The writer is able to convey emotions and impressions through metaphor. In the poem that is given in the

novel, metaphor is used to support literary meaning of the work. There are more than two metaphors in a five lined poem, such as “Joyful tidings” and “the golden future”. These metaphors are one of the type of metaphor related its feature. Writer has used it make prose more muscular or imagery more vivid, meaning to describe the situation clearer, understandable for readers [4].

Another metaphoric example is “**The day is coming**”. As we know, verbs related to action is used for human or animals, not for non-movement items. But here we can see the author use metaphor to make is alive. And metaphors can help frame abstract concepts in ways that readers can easily grasp [4].

3. When Squealer went on to give further graphic details of Boxer's **death-bed**, the admirable care he had received, their last **doubts disappeared**. “Death-bed” (o’lim to’shagi) in this phrase, metaphor is used to exaggerate the meaning of the phrase. The word “Disappeared” is one the type of metaphor.

To conclude, through metaphor, two dissimilar or unrelated concepts are connected, unexpected analogies are made in order to attract the reader’s attention, and the writer of abstract and incomprehensible situations delivers to the reader through the same method.

In fiction, many writers sometimes use metaphoric color to exaggerate the ideas they want to express. The reason is that the works attract the reader with their artistic function.

REFERENCES:

1. George Orwell “Animal farm”
2. [90+ Metaphor Examples in Literature](#) 19 october 2018.
3. [Metaphor - Literary Terms *literaryterms.net* › metaphor.](#)
4. [What is A Metaphor? —Definition and Examples](#)

**THE PROSPECT OF TOBACCO CONTROL REGIME IN
UZBEKISTAN IN LIGHT OF POTENTIAL DISPUTE UNDER THE UK-
UZBEKISTAN BIT**

Tojiboyev Sarvar Zafarovich

Lecturer of Civil Law Department at
Tashkent State University of Law, Uzbekistan
e-mail: szafarovic@gmail.com

ANNOTATION

This thesis highlights the difficulties in improving tobacco control measures in the light of protection of public health and investment by transnational tobacco company (BAT). Above-mentioned evidences prove that developing states face great challenges in implementing effective tobacco control scheme where the investor is major tobacco industry. Thereby, effective control policies are much needed when attracting an investment into domestic economy. Yet, the ability of BAT to shape public policies assumes particular importance in terms of WHO FCTC. After becoming a signatory party of the Convention, Uzbekistan must fulfill the requirements of the Convention and work out tobacco control regime. On the other hand, this move may also heighten the opportunity of BAT to shape the legislation or to encourage the pre-emptive adoption of ineffective measures.

Key words: investment law, bilateral investment treaty, investment dispute, tobacco packaging, lawsuit, stabilization clause.

Problem statement

In order to shed light on this matter, the study objective of the research is to analyze the legal consequences of Uzbekistan BAT case with the respect to Investment law. In fact, scholars do not exclude that the hypothesis of being sued by BAT on current matter against Uzbekistan in the future. This is so because, owing to

the research findings above, BAT immediately proposed amendments to the Health decree, which was completely contradicting for BAT’s interests. Also, it is not a secret that BAT shaped the legal system in favor of itself threatening to terminate investment contract between Parties. Thereby, taking into consideration the fact that Uzbekistan is becoming a member of WHO FCTC and it is obliged to observe the requirements of the Convention. In other words, Uzbekistan has to implement strong tobacco control measures, which may overlap BAT’s interests. If so, there is much possibility that BAT will launch a lawsuit against Uzbekistan regarding to the Investment contract between parties and The UK v Uzbekistan BIT that was signed in 1994⁸.

Therefore, the research will seek to study following questions in below:

First, in case of investment dispute between Uzbekistan v BAT, what will be possible outcomes of the case?

If BAT sues against Uzbekistan on the ground of investment, it will be based on BIT between The UK government and the government of Uzbekistan⁹. According to the Article 8 of the BIT, the dispute between contracting parties may refer either to:

- (i) the International Centre for the Settlement of Investment Disputes (having regard to the provisions, where applicable, of the Convention on the Settlement of Investment Disputes between States and Nationals of other States, opened for signature at Washington DC on 18 March 1965 and the Additional Facility for the Administration of Conciliation, Arbitration and Fact-Finding Proceedings);
- (ii) the Court of Arbitration of the International Chamber of Commerce;
- (iii) an international arbitrator or ad hoc arbitration tribunal to be appointed by a special agreement or established under the Arbitration Rules of the United Nations Commission on International Trade Law (UNCITRAL rules)¹⁰.

⁸ <http://investmentpolicyhub.unctad.org/Download/TreatyFile/3543>

⁹ Agreement between the Government of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and the Government of the Republic of Uzbekistan for the Promotion and Protection of Investments

¹⁰ Agreement between the Government of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and the Government of the Republic of Uzbekistan for the Promotion and Protection of Investments, Article 8

The dispute may be very close to ongoing case between Australia v Phillip Morris Asia (PMA) in terms of investment interactions of tobacco control mechanism.

Phillip Morris Asia v Australia case¹¹

In 2011, Phillip Morris Asia (PMA) claimed against Australia’s plain packaging scheme under the Australian- Hong Kong BIT. In fact, it must be clarified whether PMA’s claim would be consistent to requirement of having made a relevant investment, whether plain packaging scheme would constitute an expropriation or breach of fair and equitable treatment obligation and how other investment protection standards could be efficient under this claim. Almost all Australian BITs and FTAs give a right to investors to claim either under the Convention on the Settlement of Investment Disputes between States and Nationals of Other States (ICSID Convention) or ad hoc tribunals attached to Arbitration Rules of United Nations Commission on International Trade Law (UNCITRAL). As it was set under the Australian- Hong Kong BIT, parties (PMA and Australia) would file a dispute to ad hoc tribunal (UNICTRAL) in order to settle the case. Even though many issues stay unclear in this case, in the point of many scholars’ view, Australia would have strong arguments to win the plain packaging case against Phillip Morris Asia. Only applying Salini test, art 25 of ICSID Convention, might fail the case in initial phase on the ground of lacking “ratione materie” due to the fact that tobacco companies are not contributing to Australia’s economic development. Instead of this, they are causing harm public health in Australia. Assuming the basic requirements of an investment claim, plain packaging is unlikely to violate any of substantive obligations in Australia’s investment treaties. The greatest danger for Australia could be claim on partial expropriation of investor’s trademarks. On 17 December, 2015, it was

¹¹ Voon T., Mitchell A. Time to quit? Assessing international investment claims against plain tobacco packaging in Australia //Journal of International Economic Law. – 2011. – T. 14. – №. 3. – P. 515-552.

rendered the first part of Arbitral Award of the case in favor of Australia. However, the rendered award has not been disclosed to public yet.

Back to the case of Uzbekistan v BAT, in case of dispute, the parties try to grasp every article of the BIT as a counter argument against each other. For instance, full protection and security, FET and other investment protection standards might be taken as infringing tool by mostly investor, BAT. Basically, *stabilization clause* may be controversial target among the parties.

Second, why does stabilization clause may be as controversial for parties?

A different legal technique that may reconcile between the rival interests of regulatory flexibility and legal predictability is embodied in stabilization clauses included in some contracts between host states and foreign investors¹². These contractual clauses directly address the issue of regulatory changes undertaken by the host state during the investment period. Stabilization clauses are designed to make new laws or regulatory changes inapplicable to the particular investment project; or providing that although new regulatory measures are applicable to the investment, the investor will be compensated for the cost of compliance with them. Stabilization clause may be controversial for parties because of:

First, not all investment contracts include such provisions but they are common in long-term investments such as Uzbekistan and BAT (signed in 1994);

Second, it has been twenty two years since BAT entered domestic market of Uzbekistan. Also, promoted stabilization clause in investment contract between the government of Uzbekistan and BAT makes the tobacco company illegible to evoke lawsuit against Uzbekistan on the ground of stabilization clause;

Third, in case of dispute, the first ground for filing against Uzbekistan will probably be stabilization clause regarding to the above-mentioned evidences.

Third, what can be counter argument for Uzbekistan in case BAT launches Investor-State dispute?

¹² Hirsch, Moshe. "Between fair and equitable treatment and stabilization clause: stable legal environment and regulatory change in international investment law." J. World Investment & Trade 12 (2011): 783.

Arguable counter argument for Uzbekistan against BAT would be promotion or protection of public health. According to the report in 2014 by the Ministry of Health of the Republic of Uzbekistan, one fifth of all population is smokers¹³. In fact, this data approves that tobacco industry (BAT) is causing great damage to public health in Uzbekistan. Furthermore, the US has recently proposed a provision as part of much-contested Trans-Pacific Partnership (TPP) agreement that would keep tobacco companies from threatening governments with lawsuits for passing anti-tobacco regulations. So that the members of TPP exempted the investor-state dispute settlement (ISDS) mechanism for tobacco products, effectively blocking the tobacco industry from launching disputes under the TPP. The proposal has been agreed by eleven member countries so far. Carving out of tobacco industry from the protection of foreign investments is not a great victory for the TPP countries but also a big step forwarding to protect of public health in the world. Finally yet importantly, Uzbekistan can make counter argument in terms of caring public health if BAT files against it.

REFERENCES:

1. <http://investmentpolicyhub.unctad.org/Download/TreatyFile/3543>
2. Agreement between the Government of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and the Government of the Republic of Uzbekistan for the Promotion and Protection of Investments
3. Voon T., Mitchell A. Time to quit? Assessing international investment claims against plain tobacco packaging in Australia //Journal of International Economic Law. – 2011. – T. 14. – №. 3. – P. 515-552.
4. Hirsch, Moshe. "Between fair and equitable treatment and stabilization clause: stable legal environment and regulatory change in international investment law." J. World Investment & Trade 12 (2011): 783.

¹³http://apps.who.int/ict/implementation/database/sites/implementation/files/documents/reports/uzbekistan2014report_final.pdf

5. http://apps.who.int/fctc/implementation/database/sites/implementation/files/documents/reports/uzbekistan2014report_final.pdf

**MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING MILLIY QADRIYATLAR
RUHIDA KAMOL TOPISHIDA XALQ O‘YINLARINING PEDAGOGIK
AHAMIYATI**

Z. Azimova

AnDUPI p.f.d

F. To‘xtasinova

Maktabgacha ta’lim magistranti

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada Maktabgacha yoshdagi bolalarning milliy qadriyatlar ruhida kamol topishida xalq o‘yinlarining pedagogik ahamiyati va unga qaratilgan muammolarga yechim topilgan

Kalit so‘zlar: zamonaviy inson, xalq o‘yinlari, milliy qadriyat, vatanparvarlik, qahramonlik, insonparvarlik

**PEDAGOGICAL IMPORTANCE OF FOLK GAMES IN THE
DEVELOPMENT OF PRESCHOOL CHILDREN IN THE SPIRIT OF
NATIONAL VALUES**

ANNOTATION

This article addresses the pedagogical significance of folk games in the development of preschool children in the spirit of national values and the solution to its problems

Keywords: modern man, folk games, national values, patriotism, heroism, humanity

Mustaqillikka erishganimizdan buyon barcha sohalarda bo'lgani kabi ta'lim tizimida ham misli ko'rilmagan islohotlar amalga oshirilayotgani barchani quvontirayotgani bejiz emas. Ayniqsa, Uzluksiz ta'limning eng birinchi bo'g'ini hisoblanmish Maktabgacha ta'lim tizimida ham yangicha pedagogik texnologiyalar va tajribalarning joriy etilayotgani ilgargidan ko'ra samarali yutuqlarga erishishimizga asos bo'lib xizmat qilmoqda.

Sistema modernizatsiyalashgani sari tilimiz va tushunchamizga yangi so'zlar kirib kelmoqda va ulardan biri "Zamonaviy inson" tushunchasidir. Bu tushuncha bugungi kunda kelajakka va hayotga real ko'z bilan qaraydigan, o'z manfaatlari va haq-huquqlarini yaxshi biladigan, eng so'nggi zamonaviy texnologiyalar bilan "qurollangan", o'z fikrlarini erkin bayon eta oladigan, imkoniyatlardan samarali foydalana oladigan insonni ko'z oldimizda gavdalantiradi.

Biroq, inson har qancha zamonaviylashmasin milliy ruhidan va milliy qadriyatlaridan uzoqlasha olmaydi. Chunki, bu unga ota-bobolaridan azaliy meros, qon-qoniga singgan ruhiy vositadir.

Bu vositani mahkam ushlab kamol toptirish, keyingi avlodga ham yetkazishda maktabgacha ta'lim tizimi va unda yo'lga qo'yilgan pedagogik jarayonning ahamiyati nihoyatda beqiyos. Negaki, "Bola hali yozilmagan oq qog'oz". Unga qanchalik chiroyli naqshlar chizsak, ezgu g'oyalarni yozsak, albatta, kun kelib o'zimizga munosib xizmatlari bilan javob qaytaradi.

Bola hayotining asosiy faoliyat turi bu- o'yin. Demak, biz o'yin orqali bolaga ta'limni ham, tarbiyani ham, mehnatni ham o'rgata olamiz. Faqatgina o'yinlarimiz to'g'ri yo'naltirilgan bo'lsa...

O'yin- qadim zamonlardan beri pedagog, psixolog, faylasuf, etnograf, san'atshunos olimlar diqqatini o'ziga jalb etgan bo'lib, jamiyat hayotida mehnatdan keyin turadi va uning mazmunini belgilaydi.

P. F. Lestgaft "Bolalar o'z o'yinlarida tevarak-atrofdan olgan taassurotlarini aks ettiradilar va bunday faoliyat bolaning rivojlanishida katta ahamiyatga ega",- deya e'tirof etadi.

O‘yin faoliyati bolalarni insoniyatning ijtimoiy tajribasini egallashning shakliga, ta’lim faoliyatiga tayyorlaydi. U bola psixikasida ko‘plab jarayonlarni amalga oshiradi. Ham aqliy, ham jismoniy jihatdan faolligi ortadi. Ular kuzatuvchi, atrofni chuqur analiz qilishga, har bir predmetni yodda saqlab qolishga intiladi. O‘z sherigining xatti- harakatlariga nisbatan xurmat, jamoaviylik, yakdillikda g‘alabaga erishish va uning zavqini birgalashib his etish orqali do‘stlik, o‘zaro ishonch, ahillik singari tuyg‘ular shakllanadi.

Bu jarayonni qaror toptirisha esa asrlar sinovidan o‘tgan, eng yaxshi va ezgu g‘oyalar bilan sayqallanib bizgacha yetib kelgan xalq o‘yinlarini e’tirof etmaslikning imkoni yo‘q.

Xalq o‘yinlari shundayki, u o‘ziga xos dramatik asarday hayotning qay bir parchasi, dardi, muammosini aks ettiruvchi kichik sahna asariday bo‘lib, uning muallifi ham, ijrochisi-yu tomoshabini ham yana o‘sha bolalarning o‘zlaridir. Zero, bolalar o‘ynab zavq oladilar, o‘ynab kurashga tushadilar, o‘ynab ijod qiladilar, kashf etadilar, o‘rganadilar, g‘olib ham, mag‘lub ham bo‘ladilar, o‘ynab kuylaydilar, raqsga tushadilar. O‘yin davomida hamkorlik, hamdardlik tuyg‘usini tuyadilar, judo bo‘ladilar, yolg‘izlanadilar va yakkalik iztirobini tortadilar, beixtiyor kattalarga taqlid qiladilar, bilib- bilmay tanqid qiladilar. Shu asnosida olamni o‘rganadilar va his etadilar.

Ana shunday o‘yinlar sirasiga kiruvchi va maktabgacha ta’lim tizimida ko‘proq tavsiya etiluvchi o‘yinlardan: "Qo‘rg‘on olish" jangovar o‘yini; "Oltin darvoza", "Jik-jik", "Zum-zum", "Xurmacha bog‘i", "Moy kulcha", "Chopa turib o‘tirish", "Pishakvoy", "Yoshlam- yoshlam" singari qo‘shiq kompozitsiyaga aylangan o‘yinlarni e’tirof etishimiz mumkin.

Sanab o‘tilgan o‘yinlar orqali bolalar ajdodlariga xos ma’naviy ruh bilan oziqlanadilar, Vatanni anglash, unga mehr bilan qarash hissi uyg‘onadi, o‘zligini anglashga yo‘l ochadi, badiiy didi rivoj topadi, ichki hissiyotlari shakllanadi.

Misol tariqasida "O‘y o‘ylash" o‘yinini olsak:

- O‘y o‘ylasang,

O‘ying o‘ngisin,
Tog‘ bag‘rida yotib olsa
Qo‘ychi o‘ngisin.
Qo‘ylaringni birga boqaylik,
Dushmanlarning ko‘kragiga
O‘tlar yoqaylik.

Bu o‘yinda bola o‘ylab o‘ynaydi. Voqeani idrok qiladi. Qo‘ychi, qo‘ylar orqali mehnatkash inson va xalq boyligini his etadi. Ularga ko‘z tikkan dushmanga nafrat va himoyaga shaylik o‘yin orqali ochib beriladi. Bu esa har bir bolada go‘daklikdan vatanparvarlik pafosini singdirishga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, o‘yin faoliyati bolani har tomonlama yetuklikka eltar ekan, ta‘lim jarayonida zamonaviy o‘yinlar bilan birga xalq o‘yinlarining ham uyg‘un holatda amalga oshirilishi bizga kelajakka har tomonlama rivojlangan shaxslarni yetishtirib berishda dasturul amal bo‘lib xizmat qilsa ajab emas.

Ko‘z o‘ngimizda arzimas bo‘lib tuyulgan o‘yinlar bola rivojida shunchalik ahamiyat kasb etar ekan, nega endi bunga bee‘tibor bo‘lishimiz kerak. Hatto biz kattalar ham ular bilan birga tez -tez o‘ynab tursak, o‘yinlarda bolalar kabi yashasak, biroz bo‘lsa ham unutilib qolgan qadriyatlarimizni yana qayta tiklashga, mustahkamlashga intilgan bo‘lar edik. Zero, o‘rganish, bilish va anglash uchun hech qachon kech bo‘lmaydi. Bu orqali ma‘naviyatimiz qayta ochiladi, ma‘rifatimiz yuksaladi. Milliy qadriyatlarimiz asrdan- asrga sayqal topib, go‘zallasha boradi.

Ma‘naviyati butun xalqni esa yengib bo‘lmaydi!

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR: (REFERENCES)

1. I. Hakimova, S. Xasanova "Bolalar psixologiyasi va psixodiagnostikasi" majmua. Andijon-2019.
2. D. Xidoyatova "Maktabgacha pedagogika" majmua. Toshkent -2018.
3. F. Qodirova, Sh. Toshpo‘latova, N. Qayumova, M. A‘zamova "Maktabgacha pedagogika " darslik. "Tafakkur" nashriyoti Toshkent-2019.
4. "O‘zbek xalq bolalar o‘yinlari"- ziyonet.uz Internet materiallari.

TABLE OF CONTENTS

Sr. No.	Paper/ Author
1	
	<p>TURKISTON GENERAL-GUBERNATORLIGINING MUSTAMLAKA SIYOSIY-MA’MURIY BOSHQARUV TIZIMNING O’RNATILISHI Jobborov Zokirjon Abdug‘appor o‘g‘li Page No.: 3-9</p>
2	
	<p>МАКТАБ YOSHIDAGI BOLANING NUTQINI RIVOJLANTIRISH Nodirova Sarvinoz Ne‘matjon qizi, Mahmudova Gulnora Zafarovna Page No.: 10-12</p>
3	
	<p>BOSHLANG‘ICH SINFLARDA PAST O‘ZLASHTIRUVCHI O‘QUVCHILAR BILAN TUZATISH ISHLARINI OLIB BORISH Nuritdinova Dilnoza Abdukamolovna Page No.: 13-19</p>
4	
	<p>ФУҚАРОЛАР (ЖИСМОНИЙ ШАХСЛАР)НИНГ ҲУҚУҚИЙ МАҚОМИНИНГ АЙРИМ ЖИҲАТЛАРИ Imomov Nurillo Fayzullayevich Page No.: 20-25</p>
5	
	<p>ТИББИЙ СУҒУРТА ТУРЛАРИНИНГ ТАҲЛИЛИ Болтаев Мансуржон Сотиволдиевич Page No.: 26-30</p>
6	
	<p>GEOGRAFIYA DARSLARIDA YANGI INNOVATSION TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH USULLARI (GEOGRAFIK BOSHQOTIRMA) Xamroyeva Feruza Asrorovna, Davronova Mavjuda Akmal qizi Page No.: 31-35</p>

7

**ILMIY TADQIQOT VA INNOVATSION MARKAZLARNI LOYIHALASH
VA QURISHNING BUGUNGI KUNDAGI AHAMIYATLI TALABLARI VA
QONUNIYATLARINI SHAKLLANTIRISH**

Matjanov Orazmed Kamiljanovich, Xasanov Azamat Azatovich,
Boltabayev Po‘lat Yuldashevich

Page No.: 36-39

8

**THE IMPORTANCE OF FORMING LEGAL AWARENESS AND LEGAL
CULTURE IN SOCIETY**

Ashuroxunova Iroda Toxir qizi

Page No.: 40-42

9

ANALYSIS OF THE TERM METAPHOR THROUGH LITERATURE

Barziyev Oybek Xabibullayevich, Xayitova Shohsanam Shuhratjon qizi

Page No.: 43-45

10

**THE PROSPECT OF TOBACCO CONTROL REGIME IN UZBEKISTAN IN
LIGHT OF POTENTIAL DISPUTE UNDER THE UK-UZBEKISTAN BIT**

Tojiboyev Sarvar Zafarovich

Page No.: 46-51

11

**MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING MILLIY QADRIYATLAR
RUHIDA KAMOL TOPISHIDA XALQ O‘YINLARINING PEDAGOGIK
AHAMIYATI**

Z. Azimova, F. To‘xtasinova

Page No.: 52-55

“EDUCATIONAL RESEARCH IN UNIVERSAL SCIENCES”

“INTERNATIONAL CONFERENCE ON INNOVATIVE
DEVELOPMENT OF EDUCATION 2022/7”

erus.uz

Languages of publication: o‘zbek, english, русский, қазақ,

TASHKENT, UZBEKISTAN

2022/ AUGUST 25